

Jönsaplan blir Östra torget

- ett torg för sin tid

Ett examensarbete av Marie Edling i landskapsarkitektur

Handledare: Tiina Sarap

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

SLU Alnarp

Alnarp 2007-02-14

Detta är ett 20 poängs examensarbete i landskapsarkitektur, institutionen för landskapsplanering, Alnarp.

Jag vill tacka mina vänner och min familj som under arbetets gång stöttat mig och varit bollplank för mina idéer. Jag vill även tacka Annika Cronsioe, stadsarkitekt på Landskrona kommun, som har hjälpt mig med sätta mig in i mitt arbetsområde och kommit med konstruktiv kritik.

Ett särskilt tack vill jag rikta till min handledare Tiina Sarap för alla inspirerande och roliga handledningstillfällen. Det har varit ett väldigt utvecklande samarbete som verkligen har hjälpt mig framåt i mitt arbete.

Marie Edling

Alnarp den 8 februari 2007

Det här arbetet handlar om Jönsaplan i Landskrona. Jönsaplan ligger centralt beläget i Södra centrum som kommunen arbetar för att utveckla, huvudsakligen genom att bygga nya bostäder. Idag fungerar Jönsaplan inte som torg mycket på grund av en båtterminals byggnader och avspärningar. I mitt arbete har jag utgått från att båtterminalen flyttas så att Jönsaplan kan få bli ett riktigt torg.

Genom att studera *The Concise Townscape* av Gordon Cullen och *Byens uttrycksformer* av Thomas Thiis - Evensen samt tre referensplatser, Daniaparken, Raoul Wallenbergs torg och Norr Mälarstrand kom jag fram till ett antal riktlinjer för mitt förslag för Jönsaplan.

De båda böckerna kompletterar varandra på så sätt att Thomas Thiis - Evensen går lite mer systematiskt till väga i sin beskrivning av staden än Gordon Cullen som i mitt tycke skriver något friare och inte använder sig av termer i lika stor utsträckning. Jag utförde även en analys enligt Kevin Lynch's metod.

Tre referensplatser valdes för närmare studier. Platserna är förutom sin närhet till vatten ganska olika. Daniaparken är en samtida park med inslag av torgkaraktär. Raoul Wallenbergs torg är en plats som är både torg och trafikplats. Norr Mälarstrand är en centralt belägen park med naturkaraktär.

Med hjälp av de riktlinjer jag satt upp ritade jag sedan ett förslag på torget som jag gav namnet Östra torget som är det namn torget hade från början. Förslaget innebär att Östra torgets närhet till havet och kontakt med kringliggande områden förstärks. Platsen inhyser bland annat en rund torgyta, bostadshus, café och en gästhamn.

This project is about Jönsaplan in Landskrona. Jönsaplan is situated at the center of Landskrona in a part called Södra centrum which the municipality is developing, mainly by building new residential buildings. Today, Jönsaplan is not a functioning square. This is due to a ferry terminal and its many fences that block the way for people. In this project, I have assumed that the ferry terminal will be moved somewhere else so that Jönsaplan can be a real square.

By studying *The Concise Townscape* by Gordon Cullen and *Byens uttrycksformer* by Thomas Thiis - Evensen and three reference places, Daniaparken, Raoul Wallenbergs torg and Norr Mälarstrand, I came up with a number of guidelines for my design proposal for Jönsaplan.

These two books complement each other in a good way. Thomas Thiis - Evensen is a bit more systematic in his description of the city than Gordon Cullen which I think writes more freely and does not use terms to the same extent. I also performed an analysis according to Kevin Lynch's method.

Three reference places were chosen. These places are except for their closeness to the sea quite different. Daniaparken is a contemporary park with elements of square characteristics. Raoul Wallenbergs torg is a place which is both square and a place with heavy traffic. Norr Mälarstrand is a centrally situated park with nature character.

With help from my guidelines, which I have developed, I designed a square which I gave the name Östra torget. This is the name the square had from the beginning. The proposal means that Östra torgets nearness to the sea and its contact with the surrounding areas is reinforced. The square contains among other things a round place, a residential building, a café and a guest harbour.

Förord	
Sammanfattning	
Abstract	
Inledning	sid. 10
Bakgrund	10
Mål	11
Metod	11
Struktur	13
Min tolkning av Jönsaplan	15
Begrepp och teorier	22
The concise townscape, Gordon Cullen	24
Byens uttrycksformer, Thomas Thiis - Evensen	29
Analys	39
Referensplatser	44
Daniaparken	45
Raoul Wallenbergs torg	48
Norr Mälarstrand	51
Mitt förslag	54
Källor	70
Bildförteckning	71

Bakgrund

Jag vill med mitt examensarbete undersöka och utforska hur ändrade förutsättningar för en plats kan påverka dess formgivning. Jag är nyfiken på vilka följderna kan bli.

Landskrona kommun har påbörjat ett arbete att utveckla södra centrum i Landskrona stad. Man vill omvandla staden från traditionellt tung industristad mot kunskaps- och servicebaserad stad. Man vill även lyfta fram Landskronas historiska stadskärna och dess havsnära läge.

Ett nytt bostadsområde, Nyhamn, är planerat precis invid vattnet i södra centrum och stora delar av det är redan byggt. För att visionerna med detta bostadsområde skall uppnås och för att staden ska upplevas som havsnära krävs åtgärder. Det ska bli lätt att ta sig till denna stadsdel både till fots samt med kollektivtrafik. Dessutom måste det finnas något som lockar fler människor än bara de som bor här för att det ska kunna bli en levande stadsdel.

På Jönsaplan, placerat mitt i södra centrum, ligger i dag Venterminalen. Flera gånger varje dag åker färjorna förbi Nyhamn samt redan befintliga bostäder. Det har förekommit klagomål vad gäller bland annat buller och avgaser. I detaljplanen för Nyhamn är det planerat för en småbåtshamn. Om båtarna till Ven även i framtiden ska gå från Jönsaplan kan man inte bygga en småbåtshamn där bland annat på grund av kollisionsrisk mellan färjorna och småbåtarna.

För att hitta en annan lösning har Sweco på uppdrag av Landskrona kommun gjort ett program där man bland annat har undersökt tre möjliga platser för Ventrafiken samt vilka konsekvenserna av en eventuell flytt till varje plats blir. När jag tog del av detta program fastnade jag för det förslag som innebär att Ventrafiken flyttas till en annan del av Landskrona stad.

I dag är Jönsaplan en väldigt splittrad plats. Staket och parkeringsplatser upplevs stå huller om buller och detta gör det svårt att veta hur man ska röra sig över platsen. Om Ventrafiken flyttas tror jag att den kan utvecklas till att bli en mötesplats och målpunkt integrerat med småbåtshamnen. Jönsaplan har potential att bli något riktigt bra som alla i Landskrona kommer att ha glädje av och därför har jag valt att jobba med detta.

Mål

Jag vill förstå växelspelet mellan förutsättningar och form.

Jag vill utrusta mig med fler begrepp för att ge mig en mer nyanserad förståelse för torg.

Målet är att med utgångspunkt i befintlig situation samt genom ett antal referensplatser utveckla förslag till omgestaltning av Jönsaplan. Även platsens historia ska beaktas.

Torget ska bli integrerat i staden och vara en del av ett rörelsestråk mot havet och det nya bostadsområdet Nyhamn.

Metod

För att göra mina undersökningar lättförståeliga vill jag utgå från ett verkligt torg. Jag tycker att Jönsaplan verkar vara en intressant uppgift att ta sig an med en lämplig omfattning.

Jag vill analysera ett stort område kring Jönsaplan för att förstå vilken betydelse platsen har och har haft i staden samt för att förstå sambanden mellan olika platser. Kevin Lynch's analysmetod används kompletterad med en historisk beskrivning.

Analyserna ska göras för att komma fram till förutsättningarna för en ny utformning av torget i sin stadsdel.

Jag vill studera begrepp och teorier för att hjälpa mig sätta ord på mina tankar och få insikt i nya sätt att se på torg och platser. Jag har valt *The Concise Townscape* av Gordon Cullen och *Byens uttrycksformer - en metode for estetisk byforming* av Thomas Thiis - Evensen. Anledningen till att jag valde Cullens bok är att den är en klassiker inom arkitekturteori och Thiis - Evensens bok för att den på ett tydligt sätt reder ut begrepp inom stadsbyggnad.

Jag har valt tre referensplatser, Daniaparken i Malmö och Raoul Wallenbergs torg och Norr Mälarstrand i Stockholm. Dessa platser ska inspirera mig med nya idéer. Jag vill undersöka och analysera platserna för att se om det finns något i deras utformning som är applicerbart på Jönsaplan. Referensplatserna ska vara platser som ligger i anslutning till vatten. I jämförelse med varandra ska de vara av olika karaktär för att täcka in ett så brett spektrum av lösningar som möjligt i min diskussion kring dem. För att hitta lämpliga platser och för att lära mig mer om dessa typer av torg samt deras betydelse i staden kommer jag studera texter om stadsbyggnad.

Analysdelen innefattar ett antal platsbesök i Landskrona och Jönsaplan. Jag vill även besöka referensplatserna för att kunna bilda mig en så tydlig uppfattning om dem som möjligt.

Resultaten av analyserna och diskussionerna kring referensplatserna ska tillsammans med mina egna tankar om Jönsaplan leda fram till ett förslag på en ny utformning samt ett nytt namn.

Skissprocessen ska under arbetets gång hjälpa mig att uttrycka mina idéer och tankar och föra arbetet framåt.

Jag inleder med min tolkning av nuvarande Jönsaplan som innehåller en beskrivning av platsen. Detta för att läsaren redan från början ska få en förståelse för Jönsaplan och dess omgivningar.

Efter detta följer en redogörelse för de två böcker jag har studerat. Jag beskriver författarnas teorier och drar utifrån detta mina egna slutsatser om vilka förändringar jag tycker behöver göras på Jönsaplan.

Mina analyser av Jönsaplan med omnejd kommer efter teoridelen. Här utgår jag från Kevin Lynch's analysmetod. Jag avslutar med att redogöra för vilka slutsatser jag har dragit av mina analyser.

Nästa del innehåller beskrivningar av mina tre referensplatser. De redovisas en i taget och efter varje beskrivning punktar jag upp vad i dessa platser jag vill ta fasta på och försöka överföra till mitt förslag för Jönsaplan.

Slutligen redovisar jag mitt förslag för Jönsaplan. Denna del inleds med en sammanställning av alla riktlinjer för förslaget som jag kommit fram till genom analyserna samt mina studier av litteratur och referensplatser. Sedan följer en beskrivning av mitt förslag i text och bild i form av axonometrier, planer, perspektiv och snitt.

Figur 1. Illustrativ karta över Landskrona tätort med omgivning.

Gunnebostängsel, höga strålkastarlampor, uppställningsbanor för bilfärjetrafiken samt parkeringsplatser. Det finns inte heller några höjdskillnader så platsen upplevs som ganska platt.

En av byggnaderna på Jönsaplan inhyser lokaler för hemlösa men enligt kommunen är det en människoovärdig plats. Vid en ombyggnad av torget skulle det vara bättre att ta bort den byggnaden och ersätta den med en ny någon annanstans.

Kontakten till kyrkan har försvagats genom att man framför den skapat en slags förplats i form av popplar i en halvcirkel. Förutom dessa träd finns här även en del uppväxta lindar.

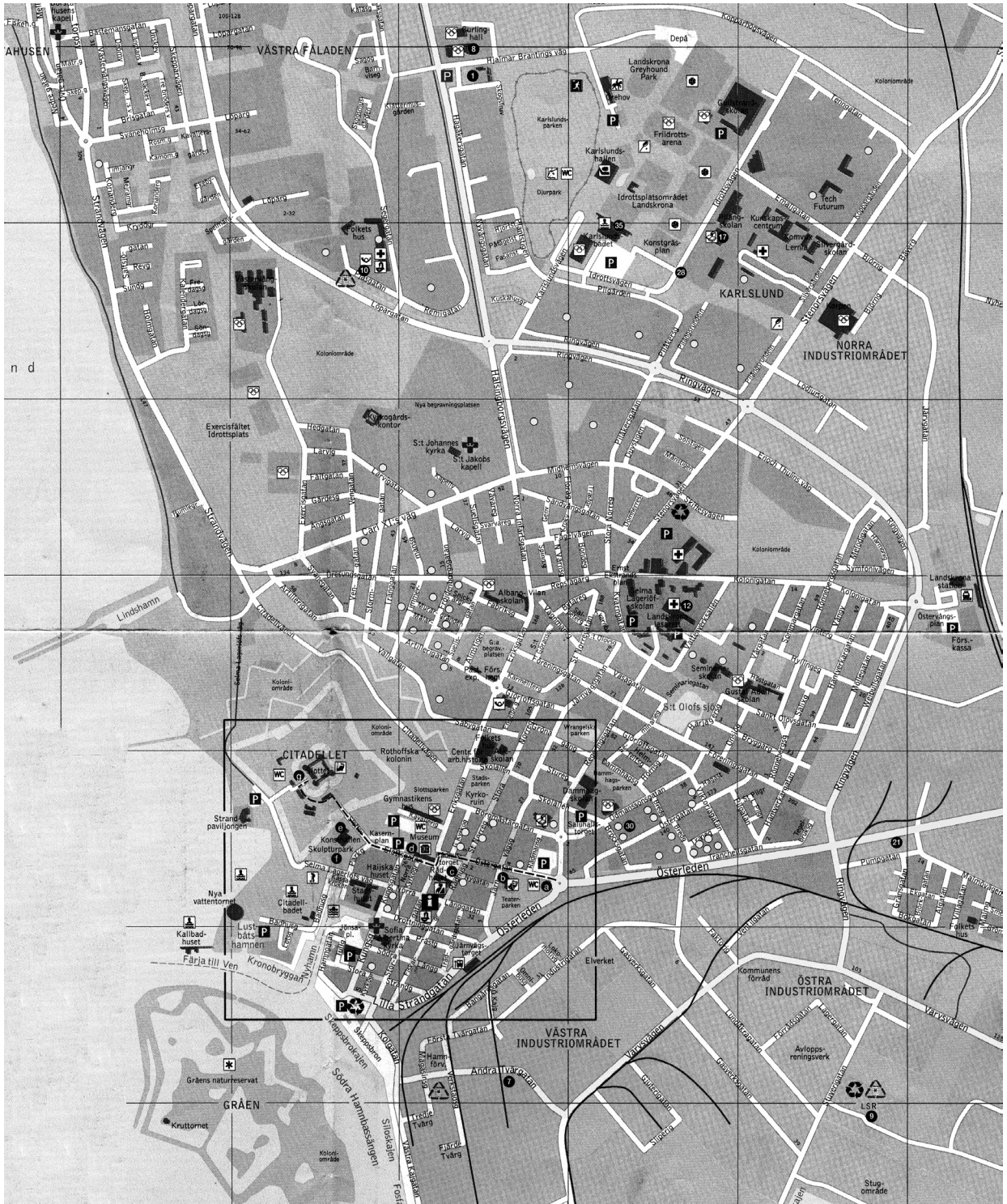
Vidare är kontakten med vattnet mycket dålig eftersom kajkanten är väldigt hög.

Jönsaplan ligger strategiskt placerat i hjärtat av Södra Centrum med bland annat Sofia Albertina kyrka i direkt anslutning till sig.

Två av torgets sidor kantas av vatten och på andra sidan ligger stadshuset, citadellsbadet samt det nya bostadsområdet Nyhamn. Från Jönsaplan har man utsikt över en skulpturpark med stora lummiga träd och man har även viss utsikt ut över den större kanalen bortom bostadsområdet Nyhamn samt ön Gråen.

Känslan av att man befinner sig nära havet är dock inte särskilt påtaglig.

Idag ligger terminalen för båtarna till Ven här vilket har fått till följd att många funktioner måste samsas om utrymmet. Förutom att Jönsaplan försöker vara ett torg finns här även avspärningar i form av

Figur 2. Karta över Landskrona

Det råder i mitt tycke en smått kaotisk och stökig stämning på torget. Det är svårt att veta hur man ska röra sig över platsen och den är för det mesta ganska folktom. De stora båtarna bidrar inte heller till att skapa en trivsamt miljö med sitt buller och sina avgaser.

Min uppfattning är att Jönsaplan har ett väldigt fördelaktigt läge i staden med närhet till shoppingområdet, stranden och citadellet. Många människor promenerar i dessa områden och skulle säkert tycka om att ha ett mer användarvänligt torg att mellanlanda på. Analyserna redovisas på sidorna

Figur 3. Jönsaplan med omnejd.

Några bilder på Jönsaplan.

Figur 4. Vy bort över Skulpturparken och stadshuset från Jönsaplan.

Figur 5. Vy över Jönsaplan med Sofia Albertina kyrka i bakgrunden och båtterminalen till höger i bild.

Figur 6. Vy över Jönsaplan med båtterminalen i bakgrunden och parkeringar och körbanor i förgrunden.

Figur 7. Det står många staket på Jönsaplän...

Figur 8. ...och många containrar.

Figur 9. Uppehållslokal för hemlösa.

Figur 10. Utsikten ut över ön Gråen skymts av en av bätterminalens byggnader.

Figur 11. Bostadsområdet Nyhamn sett från Jönsaplans sida av kajen. Gråen i bakgrunden.

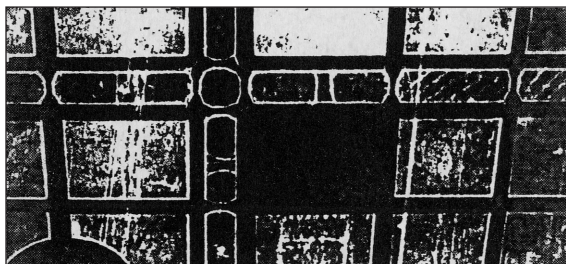
Kort historik

Källan till detta avsnitt är häftet *Antikvarisk plan för Nya staden*.

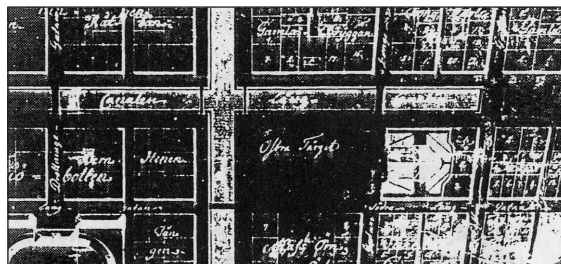
Torget har under århundradena ändrat utseende och funktion flera gånger.

Under mitten av 1700-talet planerades det för utbyggnad av "Nya Staden". Jönsaplan, som då kallades "Östra Torget", var ett av torgen som planerades in. Endast Jönsaplan blev senare byggt.

Man ville skapa ett storslaget stadsrum omgivet av stadens ståtligaste byggnader och de livgivande kanalerna (se figur 11 nedan).

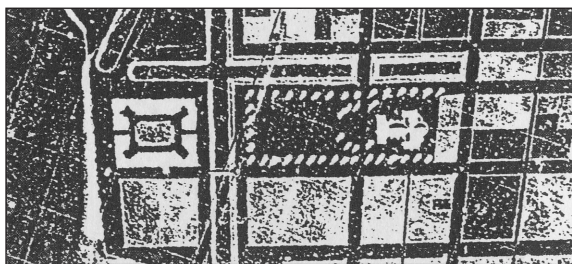
Figur 12. 1749 års plan

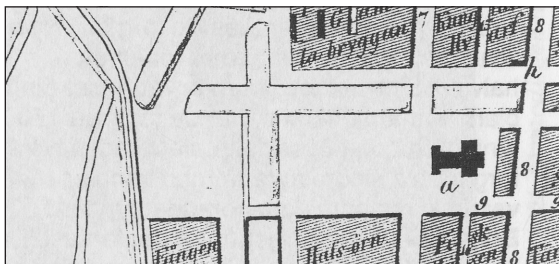
Figur 13. 1755 års tomtkarta visar torget omgivet av kyrka och tomter avsedda för stora hus.

Enligt de ursprungliga planerna var kyrkan den dominerande byggnaden. Samtidigt som kyrkan satte sin prägel på torget, var torget en förutsättning för kyrkans utformning.

Under utbyggnaden av "Nya Staden" användes torget i huvudsak till bodar och materialupplag.

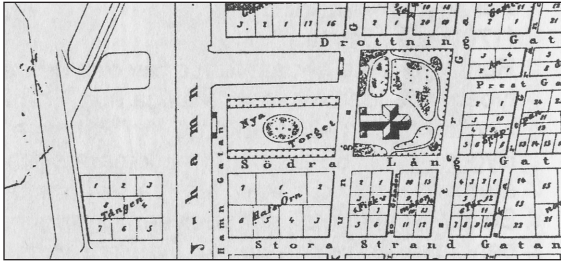
Figur 14. 1805 års plan.

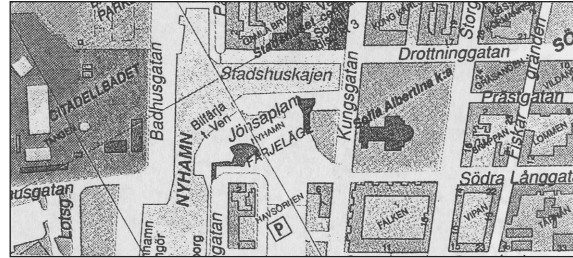
Figur 15. 1853 års karta.

På 1805 års plan är "Östra Torget" oförändrat, dock inramat av träd. Kyrkogårdsmuren som är av stor betydelse för torgrummet finns inte kvar.

På 1810 års tomtkarta kan man se att torgrummet luckras upp i och med att kvarteret på andra sidan kanalen försvunnit. Torget hamnar mer och mer i stadens utkant. Under mitten av 1800-talet förstärks denna känsla ytterligare när kanalerna öppnas och en hamn uppstår.

Figur 16. 1870 års karta.

Figur 17. 1992 års karta.

På 1870 års plan har torget ändrat namn till "Nya Torget" och är planterat med dubbla trädtrader utmed långsidorna och en oval medaljong i mitten. Kanalen längs kyrkan har ersatts med park. Nu ligger torget definitivt i stadens utkant och har blivit kraftigt präglad av hamnen. Längre fram ändras namnet igen till "Nyhamns Torg".

På 1950-talet startas bilfärjetrafiken från torget. Så småningom leder detta till att torget förvandlas till främst terminal. Torget får också sitt nuvarande namn Jönsaplan. Genom att studera de historiska kartor som finns över Jönsaplan kan man se att kajkanten idag inte har sin ursprungliga form. Den ändrades för färjetrafiken på 1950-talet. Nu råder nya förutsättningar för platsen och dess gestalt. Dessa förutsättningar skriver jag mer om senare i arbetet.

Man kan även konstatera att vägen framför kyrkan länge har varit ett viktigt stråk.

I följande avsnitt kommer jag att beskriva både min egen läsprocess och hur den har påverkat mig samt vad jag har kommit fram till genom att studera begrepp och litteratur. Jag vill ha med ett avsnitt om detta dels för att få tillfälle att gå igenom texter och dels för att kunna understryka och stödja mina egna idéer med hjälp av redan etablerade principer och tankar.

Jag vill hitta litteratur som

- kan hjälpa mig att förklara torgets dynamik.
- kan hjälpa mig att förklara torgets plats i staden.
- kan ge mig inblick i några olika analysmetoder.
- kan hjälpa mig med att redovisa mina egna idéer om Jönsaplan på ett så bra och lättförståeligt sätt som möjligt.

Jag har sökt efter analytisk och typologisk litteratur till mitt projekt. Därför har jag valt bort bland annat *Urban space* av Rob Krier och *Urban design, street and square* av Cliff Moughtin, eftersom jag upplever de som mer abstrakta och alltför teoretiska.

Jag har valt två verk, *The Concise Townscape* av Gordon Cullen och *Byens uttrycksformer – en metode for estetisk byforming* av Thomas Thiis – Evensen. Båda dessa böcker tillhör enligt mig den genre av litteratur om arkitektur som är analytisk och typologisk. Det är också lätt för mig att se hur och varför de kan hjälpa mig i mitt arbete med Jönsaplan. Dessa böcker är intressanta för att de är skrivna utifrån ett ögonhöjds perspektiv som gör det lätt att förstå författarnas tankar och applicera dem på mitt eget projekt.

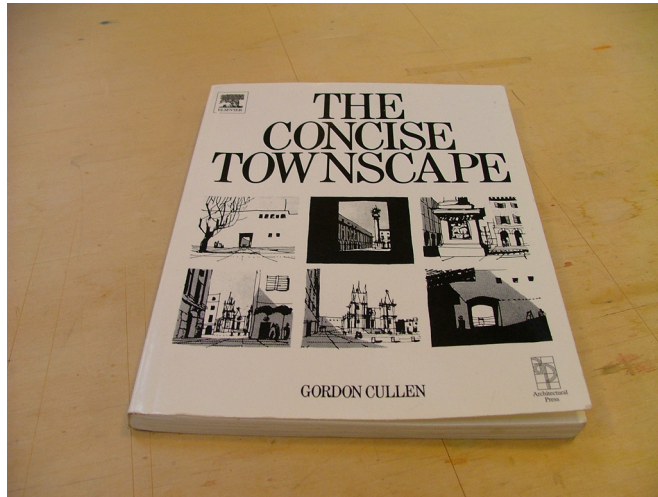
Innan jag i mer detalj beskriver Gordon Cullens och Thomas Thiis – Evensens tänkande vill jag ge uttryck för några tankar jag har kring hur man kan formulera sig om utformning.

Jag har under mitt sökande efter lämpliga referensplatser och inspiration läst många platsbeskrivningar. De platsbeskrivningar som inspirerat mig att fördjupa mig ytterligare innehåller en kombination av tydliga planer, enkla textförklaringar och en mer poetisk förklaring av de bakomliggande orsakerna till varför platsen ser ut som den gör.

Jag har försökt sätta fingret på vad det är i beskrivningarna som jag tilltalas av. Detta för att jag själv ska kunna redovisa mina egna idéer om Jönsaplan på ett så bra och lättförståeligt sätt som möjligt.

Om jag inte har en förståelse för syftet med en plats i sitt sammanhang har jag svårt att ta till mig detaljbeskrivningarna eller få en övergripande bild av platsen. I mitt tycke är det väldigt bra att ge exempel på en plats användbarhet. Då kan man relatera till andra platser där man själv kanske gjort samma sak och på så sätt få en bild av platsen även om man aldrig varit där.

Något annat som fångar min uppmärksamhet är om författaren använder sig av metaforer som t.ex. *"Tarred, protecting palisades made out of wood accent the existing boulder lining and resemble a fortress"* eller *"...rustic wooden balconies that resemble cigarr boxes..."* (Topos 41, 2002, sid 32). Båda dessa citat kommer från Topos. Det är en tidskrift som lyckas kombinera bilder, planer och inspirerande text på ett sätt som fångar mitt intresse. Metaforerna tjänar enligt mig på att vara komiska eller något långsökta. Först fångar det lite konstiga mitt intresse, sedan måste jag tänka ett steg längre för att förstå vad det var som menades. Då skapas en djupare förståelse för platsen. Min slutsats är att allt för långa beskrivningar får mig att tappa intresset. Jag tycker att de ska vara enkla och kortfattade och kompletteras med några väl valda bilder eller illustrationer.

Figur 18.

Inledning

Jag har valt att läsa Gordon Cullens bok eftersom den ständigt återkommit på litteraturlistor under utbildningen. Jag har tidigare fått viss inblick i den genom olika föreläsningar och intresserat mig för användning av bildsekvenser. I presentationen av ett projekt säger en sekvens väldigt mycket om en plats och hjälper en utomstående att förstå ens idéer.

Trots att den är skriven på 1960-talet är den fortfarande aktuell. Gordon Cullen skriver om grundläggande principer för hur man skapar en mer levande stad som i allra högsta grad är applicerbara på våra moderna städer. På många sätt är städerna då och nu väldigt lika.

Jag har nu läst boken noga med nya ögon och sett att den beskriver väldigt mycket mer än bara sekvenser.

Eftersom jag har läst boken med mitt eget projekt i åtanke har jag valt att presentera delar av boken som är relevanta för det. Jag börjar med att i lite mer detalj redogöra för inledningen med Gordon Cullens grundidéer. Hela redogörelsen för inledningen är baserad på Gordon Cullens tankar och jag flätar inte in mina egna åsikter förrän i texten under rubriken *Tolkning av Jönsaplan med hjälp av Gordon Cullen*.

Gordon Cullens grundtankar är att

- föra människor samman för att skapa ett kollektivt överskott av glädje.
- föra byggnader samman för att kollektivt skapa en visuell njutning som inte går att skapa ensamt.

Gordon Cullen anser vidare att läran om hur saker förhåller sig till varandra är en konstart och att stadens alla element, byggnader, träd, natur, vatten, trafik, reklam osv. ska vävas samman på ett sätt som frigör dramatik.

Townscape (titeln på boken) definieras genom att säga att en byggnad är arkitektur medan två byggnader är townscape. När två byggnader placeras bredvid varandra blir sådana problem som relationen mellan dem och mellanrummet mellan dem snabbt väldigt viktiga.

Även en liten samling hus kan skapa drama och rumslig stimulans.

Det är en väldigt komplicerad uppgift och det har enligt Gordon Cullen lagts ner stora mängder forskning på att förstå stadens dynamik.

Många städer upplevs ändå som tråkiga, ointressanta och själlösa. Gordon Cullen anser att vi fortfarande befinner oss i det elementära stadiet där den individuella byggnaden är det viktigaste och slutgiltiga i planeringen.

Den vetenskapliga forskningen som bedrivs leder inte automatiskt till en levande och dramatisk stad.

Sådan forskning är baserad på det bästa som man kan få ut av ett medeltal: ett medeltal av mänskligt beteende, ett medeltal av vädret, säkerhetsfaktorer osv. Dessa medeltal ger inte ett övertygande resultat på ett specifikt problem. De är snarare osammanhängande fakta som likväl kan synkronisera som stå i konflikt med varandra.

Resultatet blir att en stad kan anta en av flera olika mönster och fortfarande fungera framgångsrikt. Här upptäcker man en flexibilitet i den naturvetenskapliga lösningen på problemet. Det är i manipulationen av denna flexibilitet som konstarten om hur saker förhåller sig till varandra görs möjlig.

Gordon Cullen anser inte att målet är att föreskriva formen på staden eller miljön, utan att helt enkelt manipulera inom ramen för vad som är tolererbart. Med detta menar han att man inte kan ta mer hjälp av den naturvetenskapliga ståndpunkten utan måste vända sig till andra värden och normer.

Det han föreslår är synen. Den är inte bara användbar i sig utan den väcker våra minnen och erfarenheter. Dessa känslor har förmågan att påverka hjärnan när de vaknar. Miljön kan framkalla en känslomässig reaktion, med eller utan vårt medgivande, och det kan ske på tre olika sätt:

- Optik
- Plats
- Innehåll

Optik

Man kan dela upp staden i två element: Den vy man ser just nu och den vy som är på väg att bli synlig. Vidare finns det något som kallas seriell syn. Det är när man upplever vyer av staden i en serie av hopp och uppenbarelser. Motsatsen till detta är en lång rak väg som är monoton och tråkig.

Om nästa vy av staden hela tiden lurar bakom nästa krök så kan man säga att två bilder (t.ex. gatan och torget) finns i medvetandet samtidigt. Då upplever man en tydlig kontrast och staden blir synlig i en djupare mening.

Gordon Cullen menar att staden kommer till liv genom dramatiken i att placera något sida vid sida.

Plats

Denna punkt angår vår reaktion på positionen av vår kropp i miljön. Vi relaterar oss hela tiden till miljön. Det sker instinktivt och är en kontinuerlig vana hos oss och denna känsla av läge kan inte ignoreras. Gordon Cullen anser att det är en viktig faktor när man designar miljön.

När man designar miljöer ska man sträva efter att skapa ett HÄR och då skapas automatiskt ett DÄR. En person ska tydligt känna att hon är inne i något, går in i det eller lämnar det. Om man designar staden med utgångspunkt från en person i rörelse blir hela staden en resa genom tryck och vakuum, en sekvens av utsatthet och omslutningar, av tvång och lättnad. Då skapas dramatik och staden blir mer levande.

Innehåll

I denna punkt undersöker Gordon Cullen stadens konstruktion, dvs. färg, textur, skala, stil, karaktär, personlighet samt hur unik den är. De flesta städer visar på en mix av stilar, material och skalor.

Om vi idag skulle börja om från början med planeringen av våra städer skulle alla vägar vara raka och byggnaderna skulle likna varandra. Vi skulle skapa symmetri, balans, perfektion och likformighet. Det är svårt att undvika likformighet i stadsplanering, men att avsiktligt undvika det genom att skapa artificiella uppmärksamhetsavledare är ännu värre. Likformighet behövs på ett sätt.

Inom ett allmänt accepterat ramverk, som skapar klarhet och inte anarki, kan vi manipulera nyanserna av skala och stil, av textur och färg och av individualitet. Placerar man dem sida vid sida skapas kollektiva fördelar. Miljön förvandlar sig själv, inte till likformighet, utan spelet mellan DET HÄR och DET DÄR.

Gordon Cullen ställer sig frågan hur man skapar en stad. Han anser att svårigheten ligger i att veta var man ska börja.

I de tre punkter som presenterats ovan har vi lärt oss att tomrummet i statistiken, av diagramstaden, delats i två delar, antingen seriell syn, HÄR eller DÄR eller DET HÄR eller DET DÄR.

Allt som återstår är att foga samman dem till ett nytt mönster, skapat av värmen, styrkan och vitaliteten av den mänskliga fantasin så att vi kan bygga människans hem.

Tolkning av Jönsaplan med hjälp av Gordon Cullen

Efter att ha presenterat inledningen ska jag nu redogöra för delar av boken som jag tycker är intressanta och relevanta för mitt projekt. Jag kommer kortfattat att beskriva mina tankar och idéer om platsen och dra paralleller till Gordon Cullens teorier.

Jönsaplan är en plats som ligger i hjärtat av Södra centrum i Landskrona. Många viktiga byggnader som rådhuset, stadshuset och Sofia Albertina kyrka vänder sig in mot Jönsaplan. Torget kantas även av en del bostadshus.

Jönsaplan ska bli en plats som knyter samman dessa element. Gordon Cullen skriver att ett av de mest kraftfulla medel att länka och förena en stad är golvet. Om det är slätt och intetsägande binder det inte samman kringliggande byggnader eftersom det inte lyckas väcka ögats intresse.

Jag vill därför sträva efter att skapa ett stadsrum som lyfter fram omkringliggande byggnader med bland annat en välgenomtänkt design av golvet. Vidare anser jag att Jönsaplan bör ha en enkel utformning för att inte konkurrera med alla andra element.

Jönsaplan ska, med sin strategiska placering, bli en mötesplats och samlingspunkt för människor som antingen passerar på väg till någon annan plats eller som har just Jönsaplan som mål.

Gordon Cullen menar att för att det ska kännas naturligt för människor att mötas krävs det mer än bara en öppen plats. Han pekar på att observationer har visat att vissa fasta objekt fungerar som magneter för rörliga sådana (t.ex. människor).

Han anser att människan av olika anledningar behöver "ankra". Detta gäller vid olika utomhusaktiviteter som handel, rekreation och socialt liv. Vidare menar han att öppna ytor i staden är viktiga men att de behöver möbleras med objekt som förvandlar den avskiljda strömmen människor till grupper.

Figur 19. Gustav Adolfs torg, Malmö

Därför vill jag ge platsen en design som innefattar fasta föremål som människor kan förhålla sig till och mötas vid.

Jag tycker att caféer ska ha en naturlig plats på torget. Gordon Cullen menar att aktiviteter som caféer på gott och ont är en del av ett urbant liv och ett väldigt värdefullt bidrag till den visuella scenen.

Figur 20. Skvallertorget i Norrköping

Jag kommer längre fram att redogöra för trafiksituationen på och kring Jönsaplan. Jag tycker liksom Gordon Cullen att på vissa torg bör fotgängare vara prioriterade och ha företräde mot bilar. Det går inte att helt ta bort trafiken vid Jönsaplan eftersom somliga vägar är viktiga för trafikplaneringen i Landskrona. På den del av Jönsaplan där nödvändiga vägar måste gå bör fotgängare ändå ha företräde. Ett bra exempel på detta är Skvallertorget i Norrköping (se figur 20).

Resterande delar av torget ska vara fria från motortrafik.

Gordon Cullen menar att en framgångsrik stad har en begriplig och karaktäristisk form och att mötet mellan land och vatten är starkt karaktärsdanande. Därför vill jag understryka och förstärka Landskronas och Jönsaplans närhet till vatten. Idag är det flera meter ner till vattnet vid Jönsaplan och det avståndet bör minskas.

Gordon Cullen tycker att en stad bör dra största möjliga nytta av ett läge nära vatten. Han menar också att människor ibland blir trötta på alla konventioner som kommer emellan, eller i vägen, att vi längtar efter den direkta kontakten, oavsett om det är kanten mot vatten eller kanten mot en höjd.

Gordon Cullen poängterar slutligen att människors behov att samlas, att kunna stanna och prata, att känna sig fria utomhus är en av anledningarna till att de bor i städer och inte för sig själva. Man vill kunna njuta av nöjet av att vara social. Därför tycker jag att just detta beteende ska göras lättare genom utformningen av staden.

Inledning

Jag kom i kontakt med Thomas Thiis - Evensens bok under mitt sökande efter litteratur och fastnade för den ganska direkt. Efter att ha gått igenom den och annan litteratur bestämde jag mig för att använda den i mitt examensarbete.

Det har varit väldigt kul att fördjupa sig i och förstå något helt nytt. Att den är på norska har dock försvårat arbetet lite.

Jag har försökt översätta termer efter bästa förmåga och där jag känner mig tveksam har jag haft med det norska ordet också.

Som med Gordon Cullens bok var det lätt för mig att se hur Thomas Thiis – Evensens bok skulle kunna hjälpa mig i mitt arbete. Han beskriver på ett tydligt sätt hur man ska läsa och använda sig av den.

Byens uttrycksformer handlar om stadsutveckling och är en metodbeskrivning av ett analysätt. Författaren pekar på att stadens rumsprinciper kan tolkas på flera olika sätt. Han för en diskussion kring stadens form och de möjligheter som ligger i att läsa våra städer med hjälp av en principiell tankegång och metod.

Metoden som diskuteras är främst till för att skapa förståelse som en utgångspunkt för historiska och estetiska analyser och inte för att bestämma vad som är fult och vackert.

Författaren vill lära läsaren att se staden och att det vi ser säger något om stadens funktioner. Han anser att det är viktigt att känna stadens former och att kunna använda samma former till att göra dessa funktioner klarare och rikare.

Thomas Thiis – Evensen går lite mer systematiskt till väga i sin beskrivning av staden än vad Gordon Cullen gör. Han beskriver olika rumsnivåer och stadsbyggnadselement för sig, ger dem namn och sätter dem i ett sammanhang. I Gordon Cullens bok upplever jag att de olika rumsnivåerna och stadsbyggnadselementen tas upp på flera ställen i boken och inte ges ett specifikt namn. Gordon Cullen skriver i mitt tycke på ett något friare sätt och använder sig inte av termer i lika stor utsträckning i sin beskrivning av staden. Därför tycker jag att de båda böckerna kompletterar varandra på ett mycket bra sätt.

Thomas Thiis - Evensen menar att en stadsorganism består av en samverkan mellan tre självständiga rumssystem. Det är tre olika storleksnivåer och de representerar var sitt bidrag till vår bild av staden.

- Landskapsnivå
- Bebyggelsenivå
- Möbleringsnivå

De är allihop viktiga att ta med i en fullständig karaktärsbeskrivning av staden eftersom de upplevs utifrån samma visuella lagar.

Typteorin

För att kunna sammanställa ett stort material anser Thomas Thiis – Evensen att det är metodiskt nödvändigt att rumselement som gata, plats och område studeras som typer. Det är också logiskt om man med utgångspunkt i detta vill kunna utarbeta ett analysverktyg.

Innan jag går vidare vill jag reda ut begreppet typologi. För att göra detta tar jag hjälp av en artikel som Abdellah Abarkan skrivit (Abarkan, 2000, sid. 57-64).

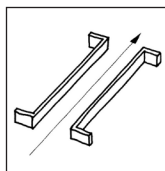
Typologi är ett sammansatt begrepp som skulle kunna översättas till "vetenskap om typer". Begreppet omfattar karaktäristiska egenskaper hos en helhet av objekt eller personer. Typ är knuten till en klassificeringsmodell, liksom hos Linné, vars typ är en idealiserad "individ" ur en djur- eller växtfamilj som beskriver arten och dess karaktäristika. Typologin bortser från det specifika för att gynna det generella hos till exempel en växtart.

Om man vill ge en generell beskrivning av vad en typologi är, så kan det beskrivas som en helhet av byggnads- eller stadstyper som placeras i ett totalt system. En typologi är, med andra ord, en helhet av typer som placeras i förhållande till varandra.

En tillämpning av typologi är att använda sig av arketyper som gestaltningselement. Det bygger på att de flesta av oss har föreställningar om samband mellan form och en viss funktion eller aktivitet. Om man till exempel använder sig av björk i ett designförslag, kommer de flesta av oss att associera till ett ängslandskap någonstans ute på landet. På så sätt kan man som designer ytterligare understryka och förtydliga de idéer man har om en plats.

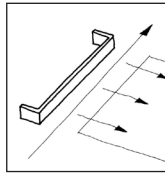
För att förtydliga ytterligare vill jag ge några exempel på typer som Thomas This – Evensen nämner. Följande är olika gattyper:

- Genomskärningsgatan

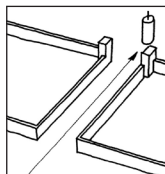
Figur 21.

- Gränsgatan

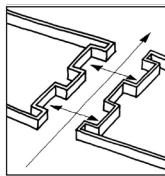
Figur 22.

- Målgatan

Figur 23.

- Sekvensgatan

Figur 24.

Thomas Thiis – Evensen anser att typteorin berör avsikten med ett estetiskt planredskap. Detta planredskap används för att finna de möjligheter som finns i varje stadsform. Han anser vidare att när det gäller hur vi uppfattar omvärlden så samlas den i typer av strukturer som uppträder som nödvändiga referenser för en meningsfull orientering i de mest komplexa situationer.

Öppenheten i typteorin gör det möjligt att använda den på alla möjliga olika städer eftersom typerna uppträder i princip oberoende av tid, funktion och plats.

Som exempel på detta nämner han byggnadstyperna som man kan gruppera innanför tre stadsmodeller, nämligen:

- den öppna staden som består av grundtyperna punkthus, lamellhus och flåtehus (norska)
- den täta staden som består av kvarter, radhus och monumentalbyggnaden.
- trädgårdsstaden som karaktäriseras mest av gaturummets form, med husen nära gatan och trädgården bakom samt de ofta svagt böjda gatorna.

I boken behandlar Thomas Thiis – Evensen detaljerat rumselementen gata, plats och område i olika kapitel. Jag kommer nu att göra en sammanställning där jag inte systematiskt går igenom de olika rumselementen utan snarare tar upp de delar ur bokens kapitel som jag anser är relevanta för mitt projekt och som kan hjälpa mig att senare åskådliggöra och förtydliga mina idéer om utformningen.

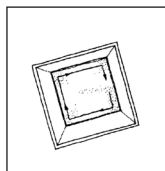
Om gata, torg och område

Thomas Thiis – Evensen anser att torgets rumsliga funktion är att skapa en rofylld plats i stadslandskapet.

Han menar därför att platsens riktungsverkan beror på olika grader av slutenhet. Det finns olika typer av torg och visualiseringen av dessa gradskillnader beror av vilken typ man pratar om.

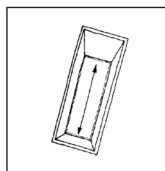
De olika typerna är:

- Den likriktade platsen

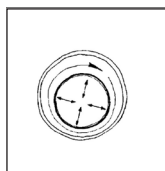
Figur 25.

- Den riktade platsen

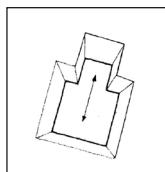
Figur 26.

- Den centraliserade platsen

Figur 27.

- Den kopplade platsen

Figur 28.

Det intryck torget ger samt dess funktion beror på en kombination av den övergripande formen, hur väggarna artikulerats samt hur golvet ser ut.

Den likriktade platsen

Denna plats är i princip vilande i sig själv. Riktningar överbetonas inte, vare sig ut eller in ur rummet utan väger upp varandra och är likvärdiga. Platsens viktigaste egenskap är därför kontinuitet.

Den kan ha karaktären av att vara en behållare och uppträder mer som en neutral bakgrund för skiftande funktioner än att vara visuellt ingripande.

Den riktade platsen

Denna plats vänder ut ur sig själv och dess viktigaste egenskap är en betonad huvudriktning till en av sidorna. Denna riktning betonas kan komma sig av huvudformen, t.ex. rektangeln eller av att golvet sluttar eller stiger vid nivåsprång eller trappor.

Det vanligaste är dock att riktning verkan uppstår i väggarna vid iögonfallande öppningar, dominerande huvudbyggnader eller rytmavbrott i fasadväggarna.

Ett viktigt krav är att de tre väggar som utgör kontrastsidan är så sammanhängande som möjligt.

Den riktade platsen är hierarkisk i det att den underlägger sig och betonar ett huvudmotiv utanför sig själv som en förplats.

Den centraliserade platsen

Denna plats har sitt fokus mot ett centrum. Den vänder sig in mot sig själv och dess viktigaste egenskap är koncentrationen mot eller rörelsen in mot sin egen mittpunkt. Denna koncentration kan komma sig av själva huvudformen, i varianter på cirkeln eller likriktade fyrkanter, eller i golvet i form av höjningar eller sänkningar mot mitten.

En mittkoncentration kan också uppnås genom att ett centrum byggs utan att vare sig huvudformen eller golvet har centraliserande riktningar.

Om en plats har en starkt fokuserad mittpunkt kan både vägguppbyggnad och huvudform vara fri och upplöst utan att centraliseringen avtar.

En centraliserad plats ger intryck av likvärdighet kring ett gemensamt innehåll. Den samlar och framhäver en förtätning.

Den kopplade platsen

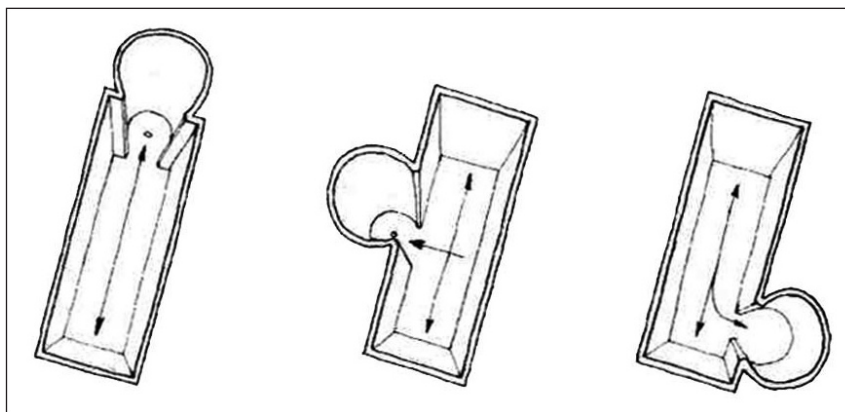
En sådan plats innebär en kombination av flera platsrum. Styrkeförhållandet mellan dessa bestämmer om de antingen kontrasterar eller sluter sig till varandra och detta

styrkeförhållande beror på fyra faktorer:

- Platsen form
Om en centraliserad plats kopplas till en riktad kämpar de om övertaget eftersom de representerar kontrasterande riktningbildningar.
- Dimension
Denna faktor kan påverka ovanstående. De olika storlekarna på platserna som kopplas samman ger olika styrkeförhållande och därmed ett övertag av någon del.
- Relation
Denna faktor angår platsens läge i förhållande till varandra. Relationen beror primärt på två förhållanden; platsens egenstruktur och gemensamma struktur.

När det gäller egenstrukturen beror resultatet på om en plats kopplar sig till huvudriktningen hos grannplatsen eller inte.

En cirkulär plats i ändan av en långsmal fungerar som ett mål för huvudriktningen. Därmed knyts de samman.

Figur 29.

Om den ligger i mitten av ena långsidan knyts de samman fast svagare.

Om den ligger som på den sista figuren självständiggörs rummen och platserna faller ifrån varandra.

- Antal
Denna faktor har att göra med hur många platsrum man orkar med att ha översikt på. Detta hänger ihop med om de kopplade platserna kan upplevas som en helhet eller inte.

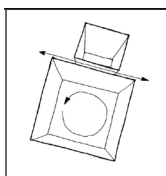
Övergången

Dessa fyra faktorer påverkar varandra och skapar oändligt många nyanserade varianter och kombinationer av kopplade platser.

Utformningen av själva övergången mellan rummen är grundproblemet när platser kopplas samman. I vilken grad ska man understryka individualiteten i de olika rummen i jämförelse med att låta de glida in i varandra till en större helhet?

Det finns fyra olika övergångsprinciper:

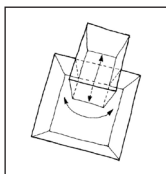
- Addition

Den beskriver att platserna läggs intill varandra som kompletta enheter. Den indikerar att rummen har mindre med varandra att göra och kan tillhöra olika världar, både funktionellt och visuellt.

Figur 30.

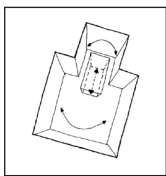
- Överlappning

Denna princip beskriver att platserna tränger in i varandra. Den visar att rummen utgör integrerade delar av ett större överordnat sammanhang, både upplevt och bruksmässigt.

Figur 31.

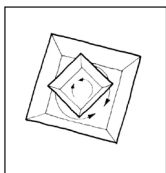
- Länkning

Denna princip beskriver att ett tredje övergångsrum länkar dem samman. Den visar också på integration som överlappning, fast med större fokus på den ditplacerade medlaren än på det överordnade rummen.

Figur 32.

- Rum i rum (stokking)

Denna princip beskriver att platserna sätts i varandra som rum i rum. Den visar den ditplacerade platsen som ett fristående element och den större platsen som en behållare.

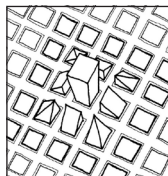
Figur 33.

Definition av ett område

Thomas Thiis – Evensen anser att ett markerat fokus kan vara tillräckligt för att man ska kunna bilda ett område.

Han menar även att om ett område uteslutande definieras av ett fokus betyder det en samling kring antingen en punkt eller längs en linje och med hjälp av

- byggnadsmassan

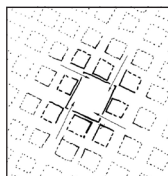
Figur 34.

- gatmönstret

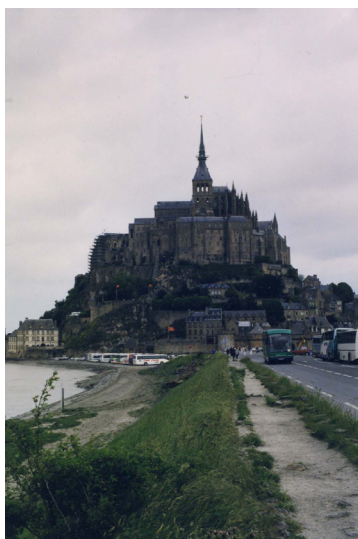

Figur 35.

- plats- och gatrum

Figur 36.

Figur 37. Mont st. Michel

Typiskt för ett fokus är att det skapas en förtätning som antingen i plan, höjdförändringar (oppriss) eller siluett samlar ett större fält omkring sig. Ett exempel på detta är staden Mont st. Michel i Frankrike.

Om det saknas både en gräns och en egen fältkaraktär som annars skulle ha kunnat markera ett områdes utsträckning är det viktigt att förtätningen sker gradvis för att fokus ska kunna dra med sig hela området.

- Byggnadsmassan ska kunna ge en slutenhet som kan signalera att det är en egen stadsdel eller område i form av till exempel en samling höghus som gradvis bygger sig upp mot ett centrum eller längs en linje.
- Gatmönstret som är centraliserat och samlas i ett kryss eller ett torg ska också kunna ge intryck av att vara hjärtat i en större stadsdel.
- Plats- och gatum ska i sig själva kunna ge ett helt stadsområde ett samlande fokus. En förutsättning är att platsen integreras och inte isoleras från sina nära omgivningar och att det ges inblick glimtvis från de flesta gränsgatorna runtomkring.

Tolkning av Jönsaplan med hjälp av Thomas Thiis – Evensen

Nuvarande situation

Jag kommer nu att använda mig av Thomas Thiis – Evensens terminologi för att beskriva Jönsaplan. Jönsaplan är ett torg i en stadsdel som passar in under stadsmodellen den täta staden, som består av kvarteret, radhus och monumentalbyggnaden.

Thomas Thiis – Evensen anser att torgets funktion är att skapa en rofylld plats i staden, vilket jag i huvudsak stödjer. Jag anser att Jönsaplan idag inte uppfyller detta grundläggande krav utan tvärtom bidrar till att orsaka förvirring och kaos. Författaren talar om att det finns olika typer av torg (se figur 25-28) men det är svårt att placera in Jönsaplan under någon av dessa eftersom jag starkt ifrågasätter om Jönsaplan med sin nuvarande utformning kan kallas för torg.

Figur 38. Sofia Albertina kyrka.

Figur 39. Platsen framför kyrkan.

Den förplats som ligger framför kyrkan är en del av Jönsaplan och skulle i och för sig kunna närma sig att falla under benämningen torg. Det skulle betyda att Jönsaplan idag är en typ av kopplad plats som ju är en kombination av flera platsrum. I utformningen av denna förplats verkar det som att man försökt skärma av sig så mycket som möjligt från övriga Jönsaplan.

Thomas Thiis – Evensen skriver om fyra olika övergångsprinciper (se figur 30-33) varav addition är en av dem. Det är när platser läggs intill varandra som kompletta enheter som har mindre med varandra att göra och som kan tillhöra olika världar både funktionellt och visuellt. Jag anser att övergången mellan kyrkans förplats och övriga Jönsaplan faller under denna.

Mina idéer för Jönsaplan med begrepp enligt Thomas Thiis - Evensen

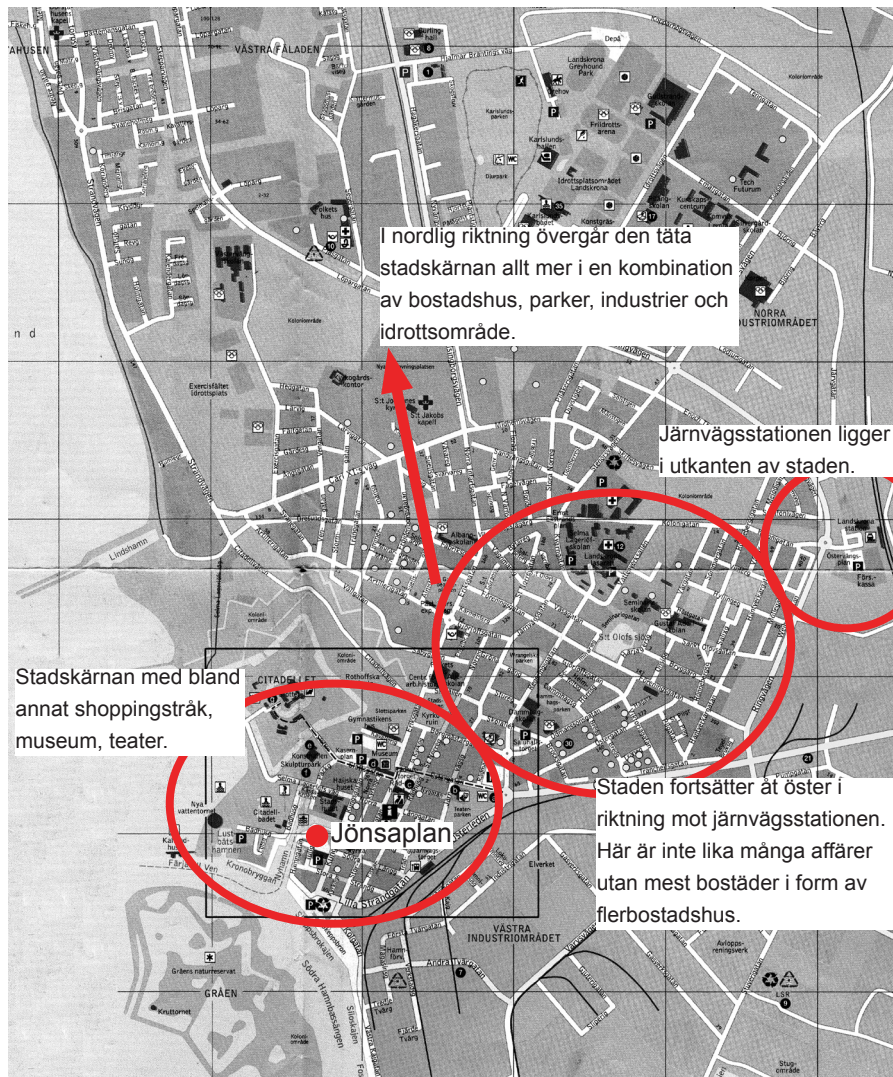
Jag vill sträva efter att göra Jönsaplan till en centraliserad plats med en fokuserad mittpunkt. Som jag nämnt tidigare kan både vägguppbyggnad och huvudform på en sådan plats vara fria och upplöst utan att centraliseringen avtar.

Jag vill att Jönsaplan ska ge intryck av likvärdighet kring ett gemensamt innehåll vilket är precis vad en centraliserad plats gör enligt Thomas Thiis – Evensen.

Jag vill även att Jönsaplan ska kontrastera mot övriga omgivningar i staden för att skapa en stark egenidentitet. Även detta talar för en lösning som inbegriper ett markerat fokus eftersom Thomas Thiis – Evensen anser att det kan vara tillräckligt för att kunna definiera ett område.

När jag har utfört min analys av Jönsaplan med omnejd har jag utgått från Kevin Lynchs metod som beskrivs i boken *Landskap i fokus*. Anledningen till att jag ville göra en analys är att jag ville veta vilka förutsättningar jag har att jobba med när det gäller utformningen av det nya Jönsaplan. De planer jag kommer att presentera nedan beskriver

- hur jag avgränsat mig.
- landmärken och målpunkter.
- barriärer.
- stråk vad gäller historik, motortrafik och gång/cykel.

Figur 40. Karta över Landskrona

Avgränsning

Figur 41.

Det område som är markerat i planen är det område som enligt mig angår det som händer på Jönsaplan. Anledningen till att området är ganska stort är att Jönsaplan ligger mellan två attraktiva områden, nämligen stranden och city med bland annat shopping. Jag tycker därför att det är viktigt att beakta båda dessa områden i min analys.

Barriärer

Figur 42.

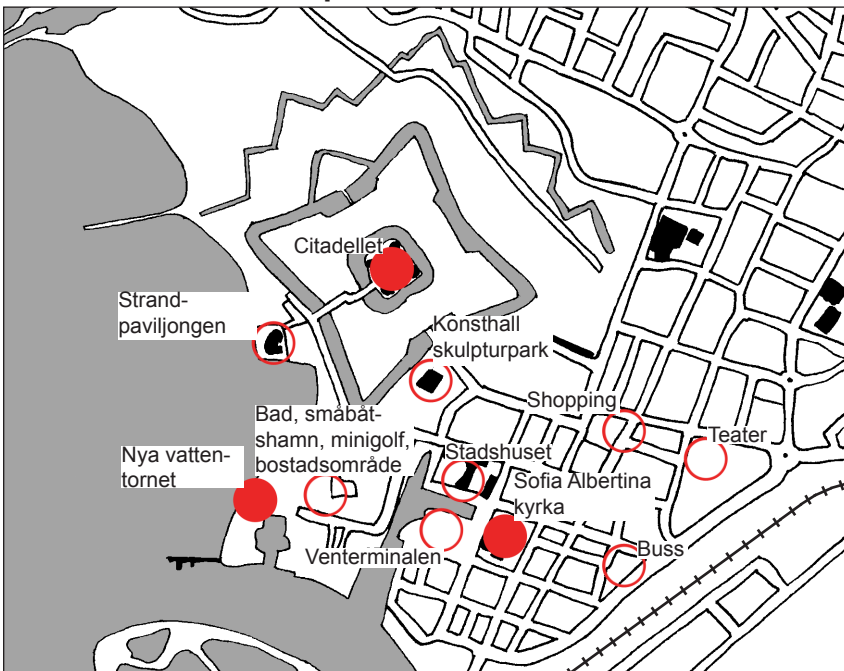
Stråk: historik, motortrafik och gång/cykel

- Gång/cykelstråk
- Motortrafikstråk
- Historiskt stråk

Figur 43.

Landmärken och målpunkter

- Landmärke
- Målpunkt

Figur 44.

Figur 45. Sandstranden

Figur 46. Vattentornet

Figur 47. Strandpaviljongen

Figur 48. Strandpaviljongen

Figur 49. Citadellet

Slutsatser

Det behövs en förbindelse mellan Jönsaplan och motsatt kaj sida. Som det är nu är vattnet en barriär och man måste gå runt hela bassängen om man vill komma till andra sidan. Om det till exempel fanns en bro över till andra sidan skulle människor i mycket större utsträckning passera Jönsaplan och kanske stanna upp på väg till bostadsområdet Nyhamn, Citadellsbadet eller stranden. Genom att öka tillgängligheten skulle fler människor röra sig i dessa områden och de skulle inte uppfattas som öde.

Om Jönsaplan var ett väl fungerande torg skulle människor som rör sig i shoppingkvarteren lockas dit för att sedan fortsätta vidare ut mot stranden. Jönsaplan skulle bli en målpunkt och ett delmål i ett större rörelsestråk.

Den väg som går framför kyrkan har visat sig vara historiskt viktig och ska därför finnas kvar om Jönsaplan byggs om.

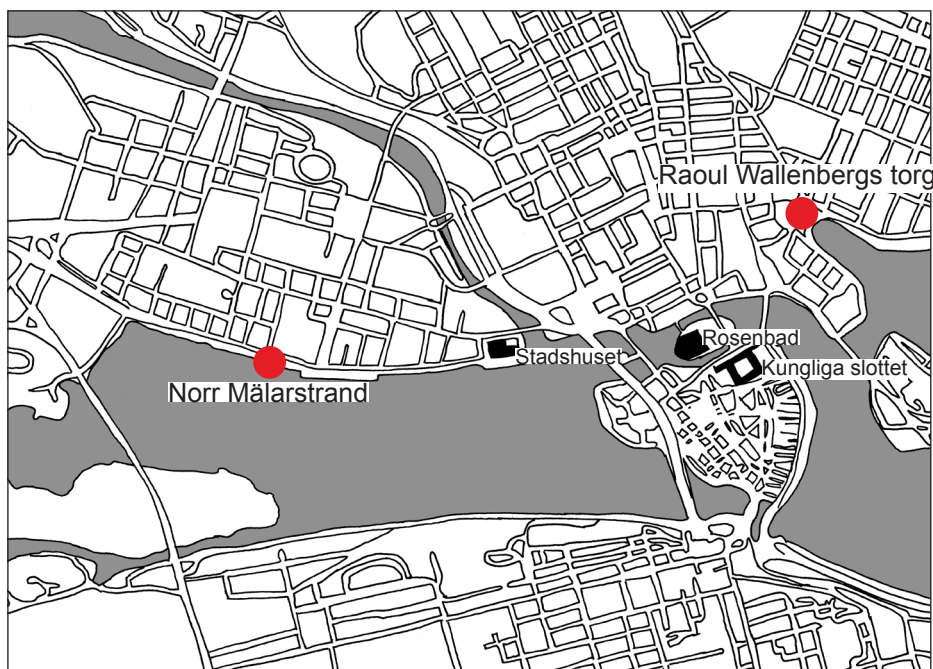
Jag kommer här att redogöra för de tre referensplatser jag har valt. Två av de ligger i Stockholm och en i Malmö. Jag inleder med några enkla kartor över var referensplatserna ligger i en större skala. Efter detta följer en mer noggrann beskrivning av varje plats. I slutet av varje beskrivning har jag listat upp vad i varje plats jag vill ta fasta på och försöka överföra till mitt förslag för Jönsaplan.

Referensplatserna

- Daniaparken: En samtida park med inslag av torgkaraktär. Ritat av Thorbjörn Andersson och PeGe Hillinge.
- Raoul Wallenbergs torg: En plats som både är torg och trafikplats. Ritat av Aleksander Wolodarski.
- Norr Mälärstrand: Centralt belägen park med naturkaraktär. Ritat av Holger Blom och Erik Glemme.

Figur 50. Karta över del av Malmö.

Figur 51. Karta över del av Stockholm.

Uppgifterna till detta avsnitt har jag hämtat ur tidsskriften *Topos* samt ur artikeln om Daniaparken i tidsskriften *Arkitektur* (se källförteckning).

Längst ut mot havet i Malmös nya stadsdel Västra hamnen ligger Daniaparken som stod färdig 2001. Denna park är en målpunkt efter en vandring antingen mellan bostadshusen med sin spännande arkitektur eller längs med strandpromenaden som löper utmed hela området.

Trots sin enkla utformning rymmer parken många olika typer av platser som har olika karaktär.

Daniaparken är väldigt öppen och vänder sig ut mot det som finns utanför och gör att man har en milsvid utsikt över havet.

Trots denna öppenhet finns det intima och skyddade sittplatser men även mer utsatta platser där man ser och syns om man föredrar det.

Det som gjorde att jag fastnade för platsen är att havet och horisonten känns så nära. Dessa element är ständigt närvarande och genomsyrar allt på platsen vilket skapar en för mig tilltalande dramatik. Daniaparken är en perfekt åskådarplats för att blicka ut över vattnet men också för att se på alla de hundratals människor som kommer hit under vackra och soliga dagar för att bada eller promenera.

Jag för min del tycker att Daniaparken har sina kvalitéer även under dagar då vädret inte är lika tilltalande och vattnet slår upp mot bryggorna och stenarna. Det som jag upplever som negativt med platsen är att när väldigt få människor rör sig här känns särskilt den stora gräsytan väldigt ödslig och stor. Det är möjligt att detta kommer att förbättras i takt med att träden växer sig större och byggnaderna bakom parken blir färdiga.

Figur 52. Stenblock ner mot vattnet vid Daniaparken.

Figur 53.

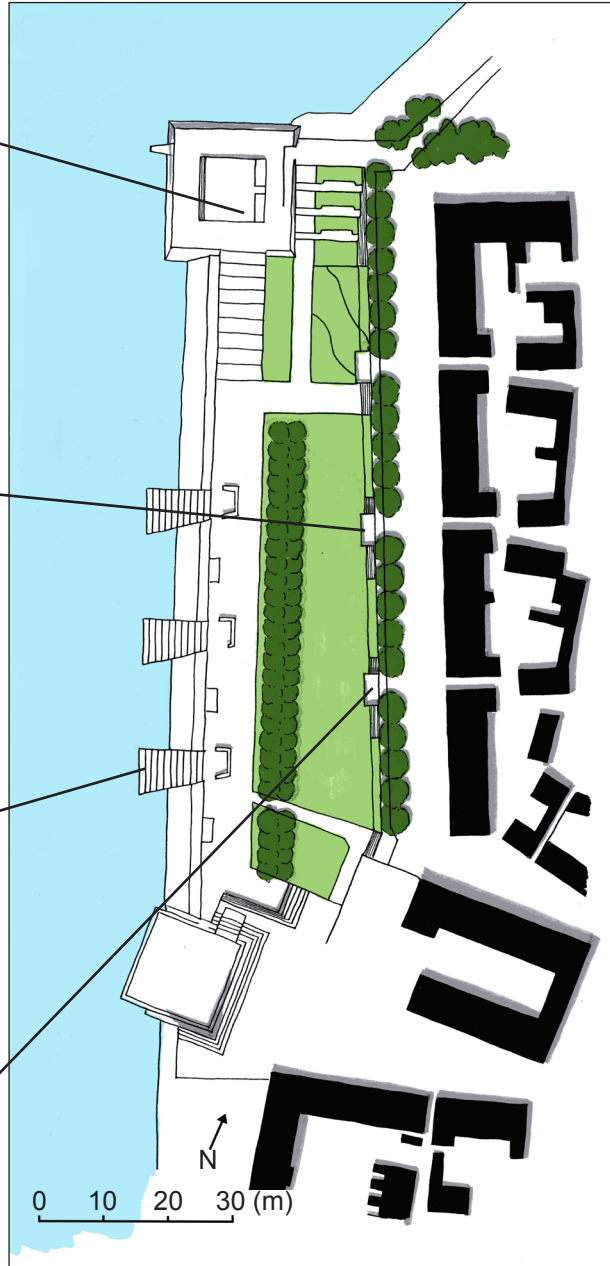
Figur 54.

Figur 55.

Figur 56.

Figur 57. Plan över Daniaparken.

Det jag vill ta fasta på och försöka överföra till mitt förslag för Jönsaplan är följande:

- Daniaparkens enkla utformning som skapar en arena för många typer av aktiviteter. Platsen styr inte i särskilt hög grad vad människor ska göra där.
- Den starka närvaron av havet, som ger platsen en unik karaktär.
- Den utåtriktning som Daniaparken har och som gör att hela omgivningen tas in och kan upplevas från platsen.

Figur 58.

Figur 59.

Figur 60.

Figur 61.

Uppgifterna till detta avsnitt har jag hämtat ur artikeln om Raoul Wallenbergs torg i tidsskriften *Arkitektur* (se källförteckning). Precis utanför Kungliga dramatiska teatern i Stockholm med utsikt över Nybroviken ligger Raoul Wallenbergs torg som byggdes 2001. Med Berzelii park i ryggen vänder den sig ut mot vattnet. Både små och stora träd, oregelbundet placerade, samsas på torget och mjukar upp den i övrigt ganska strama utformningen.

Det man slås av som besökare är den mycket tydliga riktningen ut mot vattnet och närvaron av träden. Genom att vara mycket sparsmakad i utformningen av torget har man lyft fram inte bara träden och vattnet utan även omkringliggande byggnader och gator.

Den tydliga riktningen kommer sig främst av att hela torget lutar svagt ner mot vattnet samt att markbeläggningen och betongbänkarna bildar ett solfjäderformat mönster som har sin utgångspunkt en bit ut i Nybroviken.

Kontakten med vattnet är dock inte lika tydlig som i Daniaparken bland annat eftersom man på Raoul Wallenbergs torg inte har möjlighet att röra vid det.

Anledningen till att jag valde detta torg som referensplats är att det verkar ha mycket gemensamt med Jönsaplan; det centrala läget i staden, närheten till vatten och det faktum att det ligger stora viktiga byggnader i anslutning till torget.

Eftersom torget ligger väldigt centralt är det mycket som händer både på och runt omkring det. Stora gator passerar både över torget och precis intill och många människor rör sig över platsen både till fots och med cykel.

Trots att en ganska trafikerad väg går över torget inkräktar den inte så mycket på torgets funktion. Människor rör sig ganska lätt över vägen för att komma till andra sidan där det finns sittplatser och en mer direkt kontakt med vattnet.

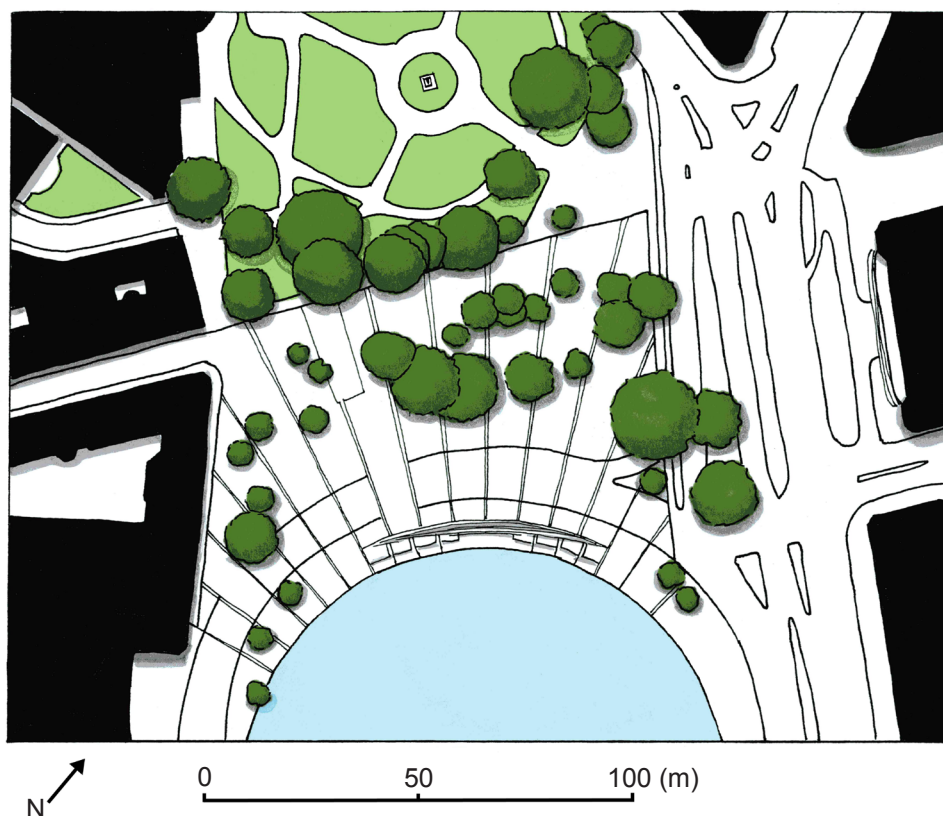
Ej heller har förutsättningarna för en lyckad design gått förlorade på grund av vägen. Den är tvärtom fint integrerad i torgets utformning. Körbanan markeras genom att ligga nedsänkt med två centimeter.

På torget finns även ett minnesmärke över Raoul Wallenberg som består av tolv sfinxliknande stensulpturer gjorda av den danska konstnären Kirsten Ortwed.

Jag upplever det dock som att all rörelse, både när det gäller bilar och fotgängare, är fokuserad till utmed sidorna av torget. På mitten av torget samt även precis vid vattnet finns möjlighet att slå sig ned på enkla betongbänkar eller trappsteg.

Precis som i Daniaparken är Raoul Wallenbergs torg en slags skådeplats där man både ser och syns. Till skillnad från Daniaparken tycker jag dock inte att det finns några mer skyddade sittplatser. Frågan är om man blir speciellt långvarig här med tanke på det höga tempot och bullret från trafiken? Man kanske går hit för att äta sin medhavda lunch eller en glass för att sedan fortsätta vidare.

Jag besökte platsen en gråmulen vinterdag och då var det ingen som stannade upp. Jag drar ändå slutsatsen att situationen är en annan under vår och sommar när träden är gröna och temperaturen mer behaglig.

Figur 62. Plan över Raoul Wallenbergs torg.

Det jag vill ta fasta på och försöka överföra till mitt förslag för Jönsaplan är följande:

- Användningen av lutningar för att förstärka riktningar.
- Den oregelbundna placeringen av träden i en annars ganska stram utformning.
- Att merparten av all rörelse sker utmed sidorna av torget.

Figur 63.

Figur 64.

Figur 65.

Figur 66.

Uppgifterna till detta avsnitt har jag hämtat ur boken *Norr Mälärstrand - från industriområde till paradgata* (se källförteckning).

Utmed vattnet på Kungsholmen i Stockholm ligger denna anlagda långsmala park. Den sträcker sig från Kungsholmstorg till Rålambshovsparken och är en viktig del i miljön vid Norr Mälärstrand.

Parken anlades i början av 1940-talet av stadsträdgårdsmästare Holger Blom i samarbete med arkitekt Erik Glemme. *“Holger Blom propagerade starkt för att det i städer skulle finnas gott om parker och grönområden som på ett självklart sätt skulle bilda en del av den offentliga miljön. Parkerna skulle anläggas, underhållas och möbleras så att de verkligen blev använda och tålde att slitas på.”* (Norr Mälärstrand - från industriområde till paradgata) Detta är verkligen tydligt i denna park som är en av Stockholms mest populära och välkända strandpromenader.

Gångvägarna slingrar sig fram mellan lummig grönska och man har hela tiden en nära kontakt med vattnet. Vindstilla dagar slås man av den vackra vattenspegeln som bildas. Något som jag upplever som lite negativt är att handikappade kan ha svårt att nå ända ner och fram till vattnet.

Jag har själv gått här många gånger och det är nästan alltid mycket folk.

Promenaden är kantad av olika typer av bänkar, broar och bryggor och trots alla människor kan man ändå hitta en egen vrå. Jag upplever det dock som att de flesta rör sig genom parken utan att stanna upp. Strandpromenaden är ju en slags lång entré in till Rålambshovsparken.

Figur 67.

Trots att parken ligger väldigt centralt med en starkt trafikerad gata precis intill är atmosfären ändå lite lantlig. Det var bland annat därför som jag valde att ha den som referensobjekt. Jag ville undersöka om man kunde göra Jönsaplan till en lika grön och lummig oas med samma karaktär. Under arbetets gång har jag dock kommit fram till att jag för all del vill att Jönsaplan ska bli en oas men inte genom att göra det lummigt eller genom att försöka skapa en romantisk atmosfär.

På Norr Mälarstrand är det väldigt småskaligt och grönt och fågellivet är rikt. Det är nog denna starka kontrast mot den storskaliga urbana staden utanför, tillsammans med den frodiga växtligheten som effektivt skärmar av strandpromenaden.

Figur 68.

Figur 69.

Figur 70. Plan över Norr Mälarstrand.

Norr Mälarstrand

Det jag vill ta fasta på och försöka överföra till mitt förslag för Jönsaplan är följande:

- Vattenspegelseffekten
- Känslan av att befinna sig någon annanstans än mitt i en stad.

Figur 71.

Figur 72.

Figur 73.

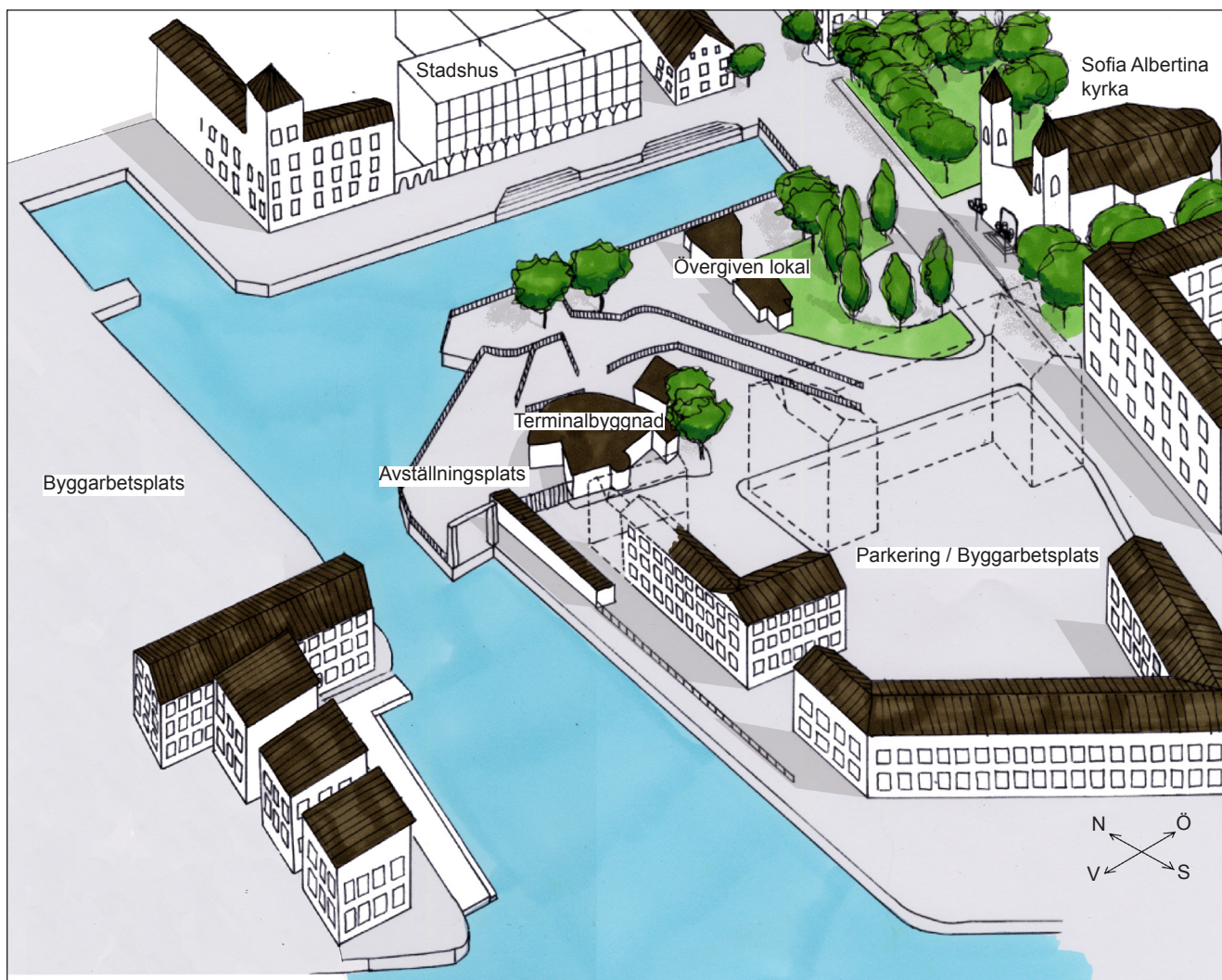
Figur 74.

Inledningsvis vill jag sammanfatta vilka riktlinjer jag har kommit fram till genom mina studier av litteratur samt referensobjekten:

- Jönsaplan ska bli ett torg som binder samman alla sina kringliggande element. Man ska från Jönsaplan ha möjlighet att ta in så stora delar av omgivningen som möjligt.
- Torget ska ha en enkel utformning för att inte konkurrera med utan lyfta fram de byggnader som ligger omkring det. En enkel utformning skapar även en arena för många typer av aktiviteter.
- Det ska finnas fasta föremål som människor kan förhålla sig till och mötas kring.
- Det ska finnas caféverksamhet.
- Torget ska utformas så att det där bilar och fotgängare måste samsas på samma yta är tydligt att det är de gående som har företräde.
- Avståndet ner till vattnet ska minskas.
- Jönsaplan ska bli en centraliserad plats med en fokuserad mittpunkt.
- Närheten till havet ska förstärkas.
- På de ställen riktningar ska förstärkas ska lutningar i marken användas.
- Träd ska placeras oregelbundet för att mjuka upp en annars ganska stram utformning.
- Merparten av all rörelse ska planeras in utmed sidorna av torget.
- Man ska kunna uppleva vattenspeglar.
- En känsla av att man befinner sig någon annanstans än mitt i en stad ska eftersträvas.

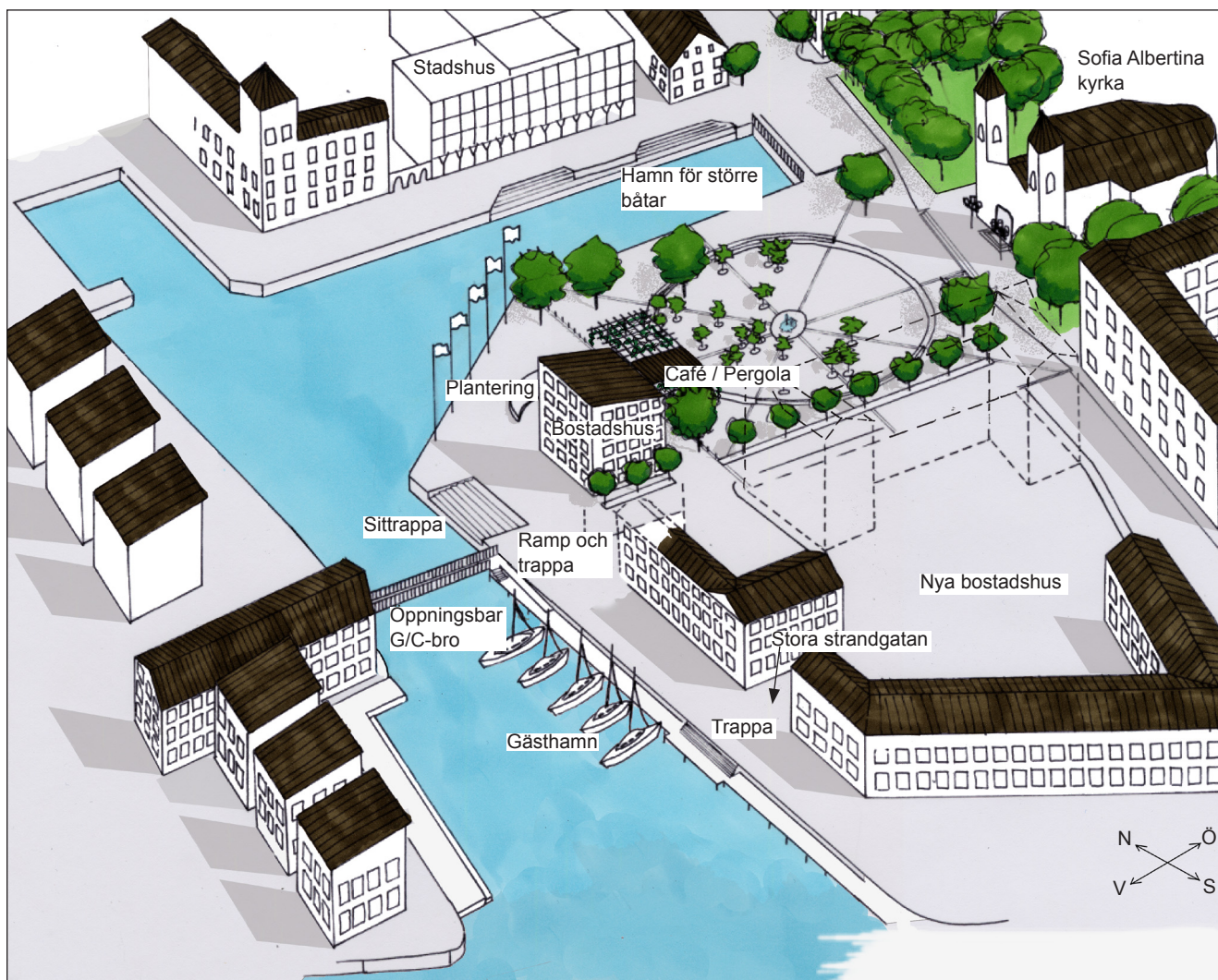
Jag vill poängtera att dessa punkter är riktlinjer. Om jag av någon anledning väljer att bortse från någon av dem kommer jag att motivera varför.

Torget idag - Jönsaplan

Figur 75. Axonometri visande Jönsaplan.

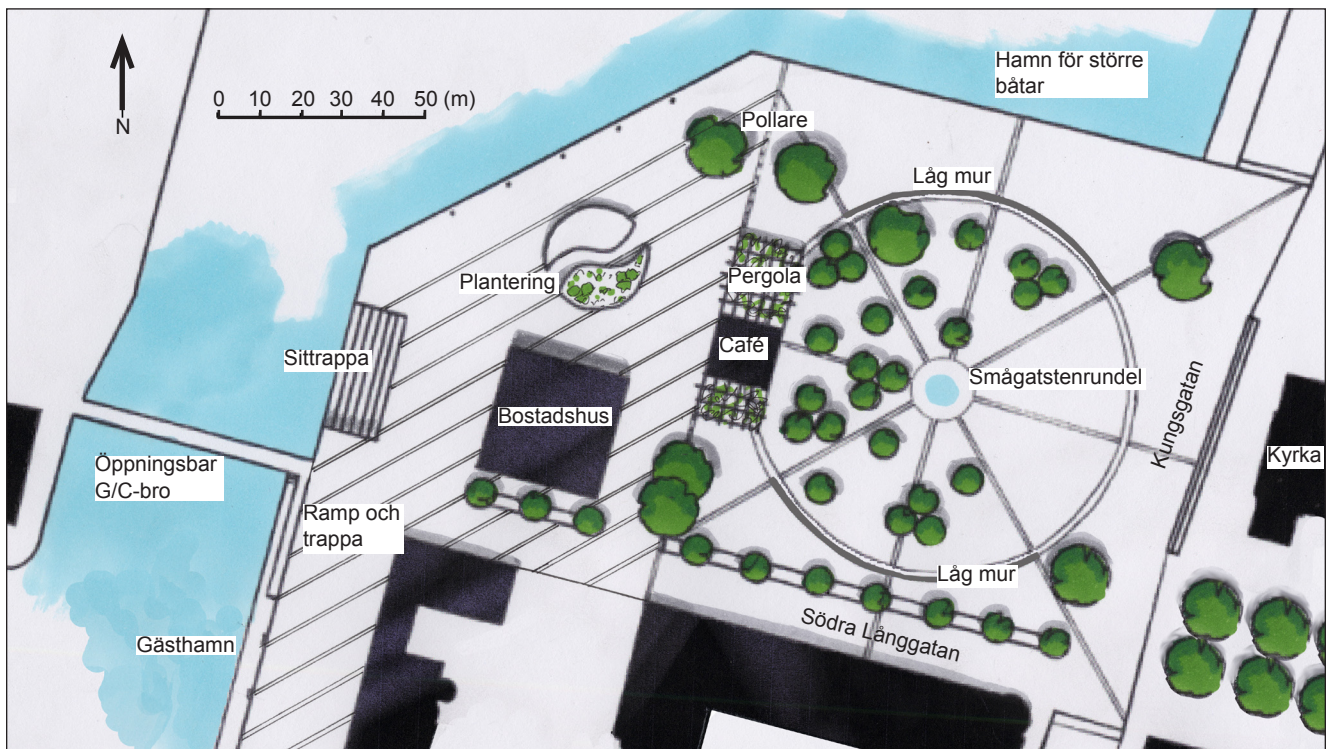
Torget i framtiden - Östra torget

Figur 76. Axonometri visande Östra torget.

Jag anser att ett torg med namnet Jönsaplan inte riktigt kan tas på allvar. I mitt förslag på utformningen för torget har det därför fått ett nytt namn, Östra torget, som också var torgets första namn.

Detta nygamla namn återknyter platsen till dess ursprungliga funktion som torg och är dessutom ett mer passande namn för en plats som denna.

Figur 77. Plan över Östra torget.

Den nya utformningen av torget innebär först och främst att båtterminalen flyttas till en annan plats. Östra torget blir åter ett "riktigt" torg.

Eftersom torget är väldigt stort valde jag att dela upp platsen i två delar varav den ena är den egentliga torgytan.

Jag kommer först redogöra för mina övergripande idéer. Efter detta beskriver jag mer i detalj några delar av torget. De delar jag kommer att beskriva mer ingående är markerade med rött i planerna på sida 60 och 61 (figur 79 och 80).

Övergripande idéer

Torgdelen har en centrerad mittpunkt. Från denna mittpunkt utgår linjer av smågatsten som ytterligare förstärker den utåtriktade känsla som jag eftersträvar på platsen.

Torgytan definieras ytterligare av en cirkel av smågatsten som löper runt hela platsen. Hela cirkeln sluttar svagt in mot mitten för att få fram en "skålkänsla". Mittpunkten markeras av en rundel belagd med smågatsten och en grund vattensamling med ett antal sprutmunstycken i.

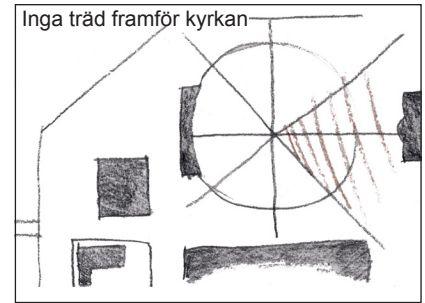
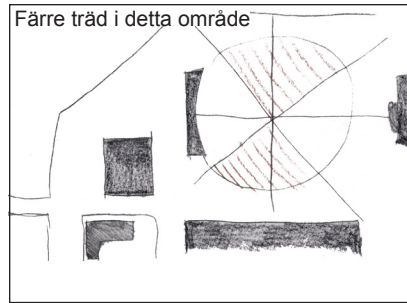
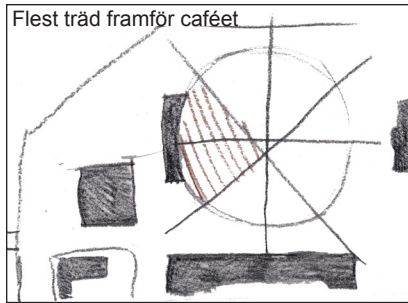
Mellan cirkeln och linjerna bildas det åtta "tårtbitar". En låg mur löper i kanten av cirkeln i fyra av "tårtbitarna". Två ligger i söderläge och två i norrläge. Förutom att definiera cirkeln fungerar murarna som sittplats.

På både Kungsgatan och Södra Långgatan kommer biltrafik vara tillåten. Gångtrafikanter och cyklister ska dock ha företräde och det ska göras mycket tydligt för bilisterna. När man som bilist ska åka över torget åker man upp på det via gupp i smågatsten. Kyrktrappan har flyttats ut fyra meter för att det ska bli mer plats utanför kyrkan. Det får också till följd att bilisterna får det trängre och därmed sänker farten. Körbanan ska inte markeras på ett sånt sätt att det blir för tydligt vad som är bilarnas plats. Då är det lätt att bilisterna ändå tror sig ha företräde och ökar farten. Människor ska kunna röra sig överallt på torget och inte känna sig begränsade av biltrafiken.

De flesta av de lindar som står på torget idag får stå kvar. De är i planen ritade något större än de nya träden. Längs med Södra Långgatan planteras en trädrad som en förlängning av den befintliga trädrad som löper längs med kyrkan. I och med den nya gång / cykelbron kommer Södra Långgatan bli en del av ett viktigt gångstråk.

På den runda torgytan står träden osymmetriskt placerade för att mjuka upp den annars ganska strama utformningen. Träden är som flest utanför caféet och för varje "tårtbit" minskar antalet träd för att framför kyrkan vara helt borta (se figur 78). Detta för att kyrkan ska ha så stor kontakt med torget som möjligt och för att man ska förstå att det är en för platsen mycket betydelsefull byggnad.

Utanför caféet under pergolan och träden ska det på sommaren stå cafémöbler. Den yta som caféet och pergolan tillsammans upptar har en för platsen optimal storlek. Beroende på hur stor en cafébyggnad behöver vara anpassas pergolan efter detta så att den sammanlagda ytan ändå är den samma.

Figur 78. Skisser över trädens placering i cirkeln.

Innanför den öppningsbara bron kommer kajen att vara så hög som den är idag, det vill säga två meter. Det blir en hamn för lite större båtar. För att bron ska vara en tillförlitlig övergång för människor kan man bestämma att den bara öppnas under vissa tider på dygnet. Annars kanske människor väljer en annan väg för att de inte kan lita på att bron går att passera. Då blir det inte det vältrafikerade gångstråk som var tanken.

Utanför bron kommer det att ligga en gästhamn. Utmed den kajen löper en brygga på cirka en meter ovanför vattenytan. Duschar, toaletter, hamnkontor, affärer och andra faciliteter som behövs vid en gästhamn inhyses i bottenplan på det nya flerbostadshus som jag valt att placera på Östra torget. Eftersom många människor kommer att röra sig runt denna byggnad blir insynen på bottenplan för stor för att man ska vilja bo där.

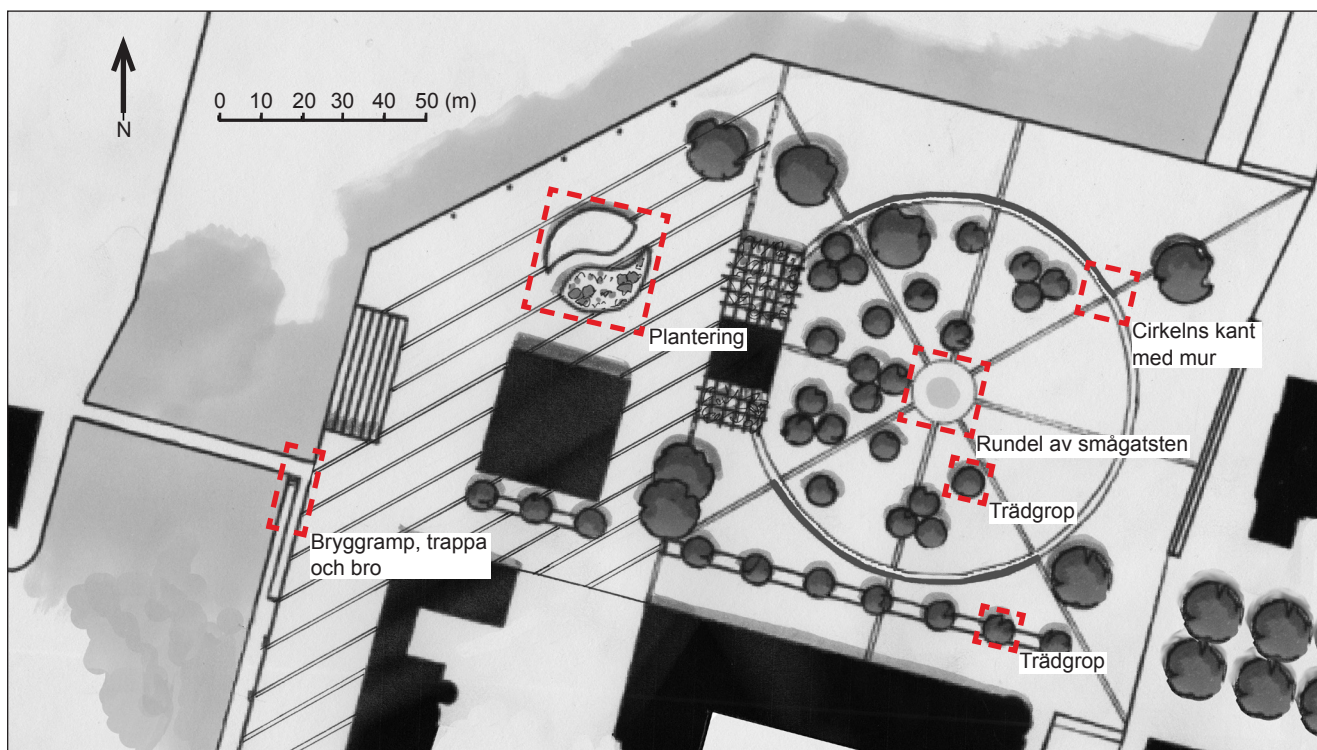
Norr om huset ligger en plantering. Utmed kajen vid sidan av bron finns det en sittrappa med långa trappsteg som många människor kan få plats att sitta på. Trappan går som lägst ner till cirka en meter ovanför vattenytan. Även om vattnet skulle stiga över denna nivå är det bara trappan som hamnar under vatten och inte resten av torget.

Markmaterialet utanför cirkeln består av betong- eller stenplattor med långa, linjära stråk av smågatsten. Linjerna är markerade i planen (se figur 77).

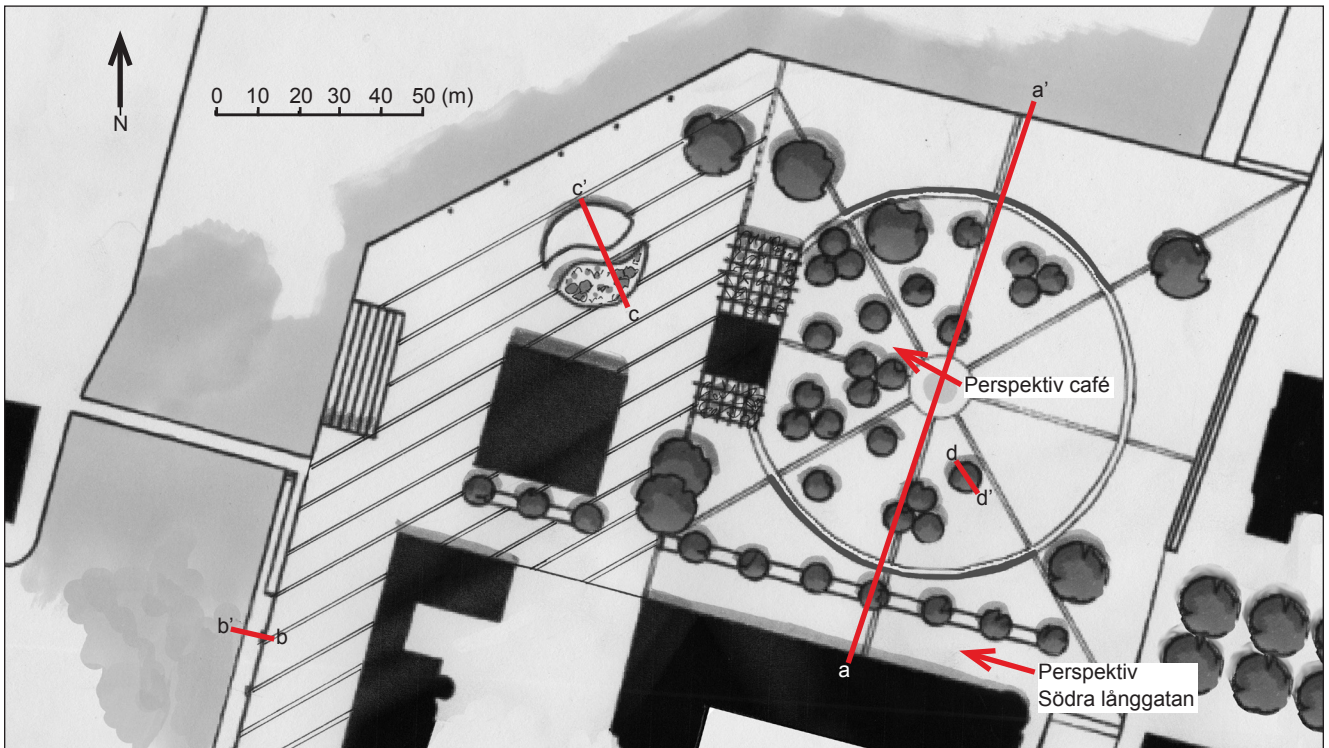
Några delar av torget i detalj

I planerna nedan (figur 79 och 80) är de delar jag kommer att beskriva mer i detalj markerade.

- Snitten är markerade med ett rött streck. $x - x'$
- Perspektiven är markerade med en röd pil i perspektivets riktning. $\leftarrow X$
- Planerna är markerade med en röd streckad ram.

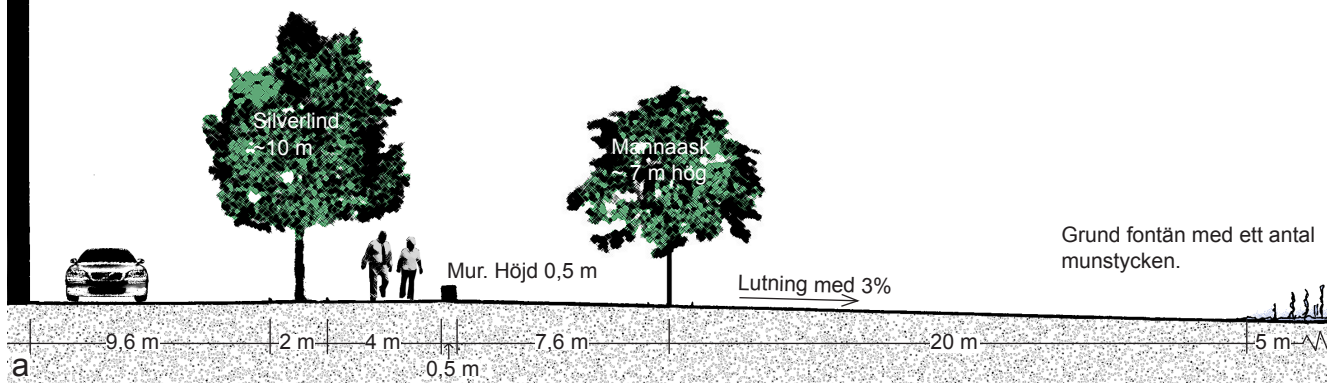

Figur 79. Plan över delar som beskrivs i större skala.

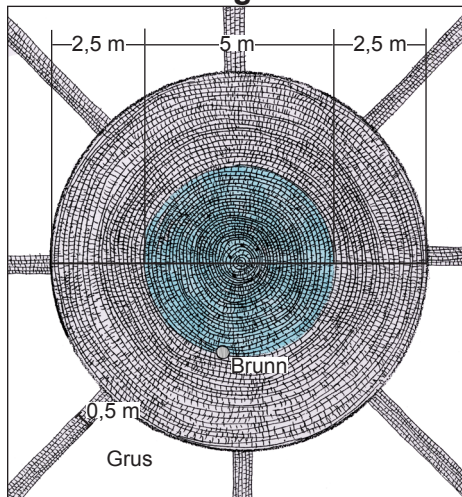
Figur 80. Plan över delar som beskrivs i snitt och perspektiv.

Snitt över torgytan efter cirka 15 år

Figur 81.

Rundel av smågatsten

Figur 82.

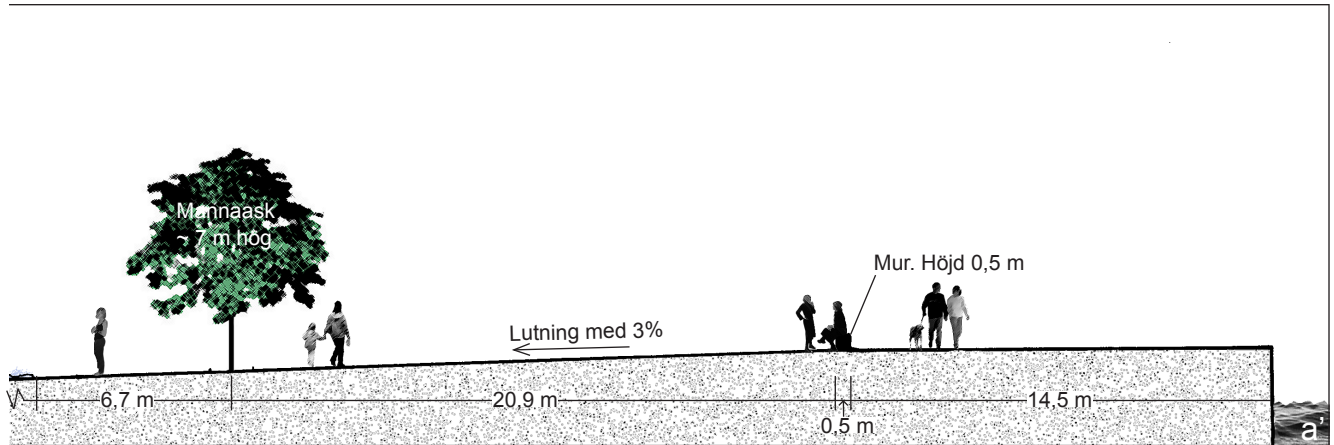
Figur 83. Referensbild till munstyckena i vattensamlingen.

Hela ytan innanför den stora cirkeln sluttar med tre procent lutning hela vägen in mot mitten av den mindre cirkeln i smågatsten. Rundeln är tio meter i diameter och på sommaren ska det finnas vatten i mitten av cirkeln. Det blir en ganska grund vattensamling.

Diametern på cirkeln vattnet bildar är fem meter.

I vattnet ska det finnas ett antal munstycken som sprutar vattnet i mjuka, låga strålar (se figur 83).

Övriga ytor mellan den stora yttre cirkeln och den mindre är belagda med samma grus som finns runt Sofia Albertina kyrka.

Café med pergola

Figur 84. Perspektiv över platsen framför caféet.

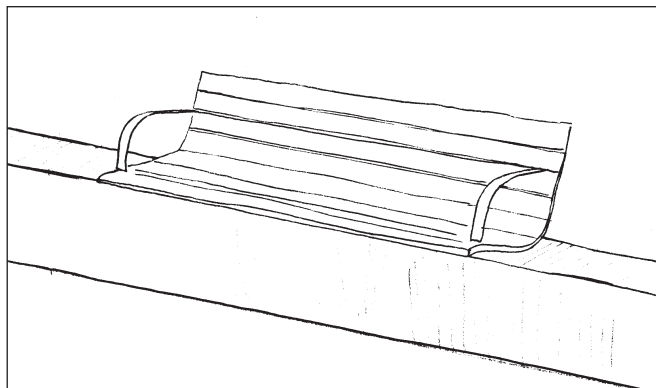
Utanför caféet under träden och pergolan står det cafémöbler. Här ska man under varma sommardagar kunna koppla av under trädens svala skugga. På pergolan växer det klätterväxter.

Parkbänkar i muren

Förutom sittplatserna på muren ska det finnas parkbänkar så att även äldre och rörelsehindrade lätt ska kunna slå sig ned.

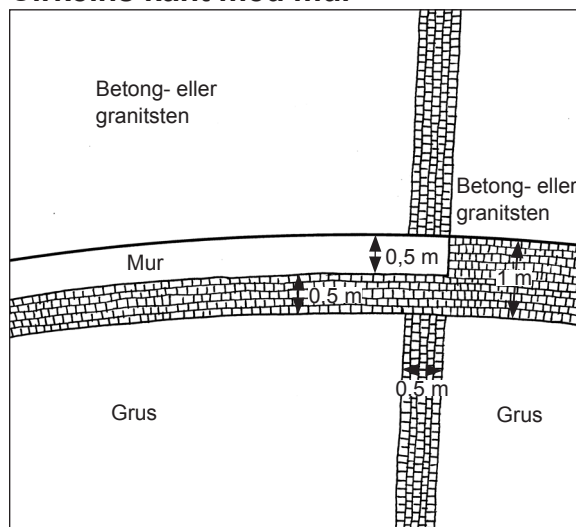
För att inte påverka upplevelsen av den runda torgplatsen ska parkbänkarna vara integrerade i muren (se figur 85).

Min bild bör ses som en principskiss och inte en färdig lösning.

Figur 85. Skiss över parkbänk integrerad i muren.

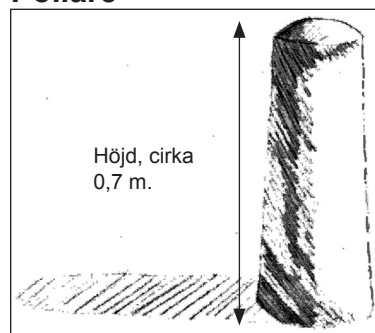
Cirkelns kant med mur

Figur 86. Utsnitt av muren i cirkeln kring torget.

Bilden ovan (se figur 86) beskriver mötet mellan muren, smågatstenen, gruset och betong- eller granitstenen.

Pollare

Figur 87. Pollare

En rad pollare avgränsar mellan det öppna torget och ytan runt bostadshuset.

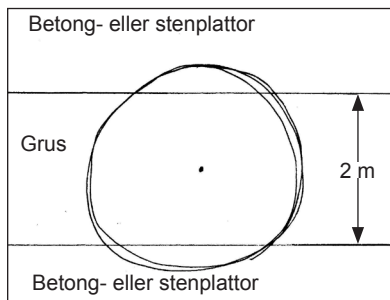

Figur 88. Perspektiv över Södra Långgatan.

Trädarter

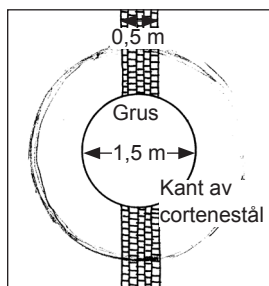
- Träden utmed Södra Långgatan vill jag ska uttrycka en viss pondus eftersom de är viktiga för rumskänslan på gatan. Träden ska med tiden bli ganska stora och ta för sig av rummet. Eftersom trädraden är tänkt att förlänga en befintlig trädrad av lind kändes det naturligt att välja lind även här.
Jag vill dock inte ha ett träd som kladdar ned gator, bilar och sittplatser med honungsdagg som är fallet med de flesta lindar. Jag har därför valt silverlind, *Tilia tomentosa* 'Brabant'. Den har på grund av sin luddiga undersida inga bladlöss och ger följaktligen inte upphov till något kladd.
Eftersom det är en trädrad ska träden vara så likformiga som möjligt. Jag har därför valt sorten 'Brabant'. Höjd 12-15 meter.
- Träden inne på den runda torgytan vill jag ska ge ett luftigare, lite mindre pompöst intryck. De ska kasta en lätt skugga över caféborden och torgytan.
Jag har därför valt mannaask, *Fraxinus ornus*, som på våren blommar fint i vita stora samlingar. Höjd 9-12 meter.

Trädgropar

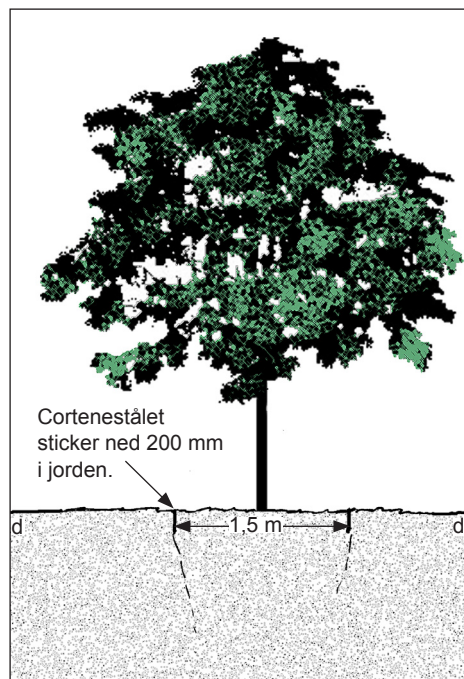
Figur 89. Rektangulär trädgrop utmed Södra Långgatan.

Träden utmed Södra Långgatan står i en enda lång trädgrop som sträcker sig hela vägen under träden utan avbrott. Själva trädgropen är två meter bred men rötterna ska även kunna växa utanför den i skelettjord under plattläggningen. På så vis får träden så stor rotvolym som möjligt.

Figur 90. Rund trädgrop inne på den runda torgytan.

Denna trädgrop är kantad av cortenestål. På de ställen en trädgrop överlappar ett stråk av smågatsten blir det ett avbrott i smågatstenen.

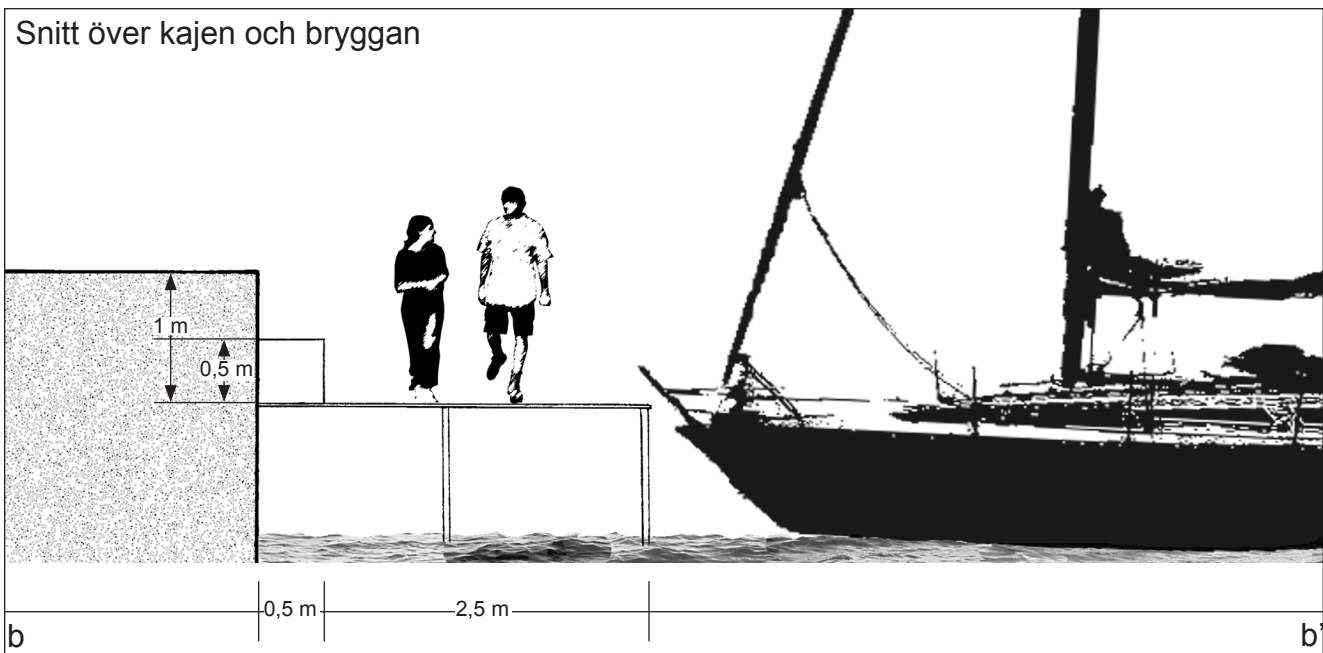
Figur 91. Snitt genom den runda trädgropen.

Gästhamnen

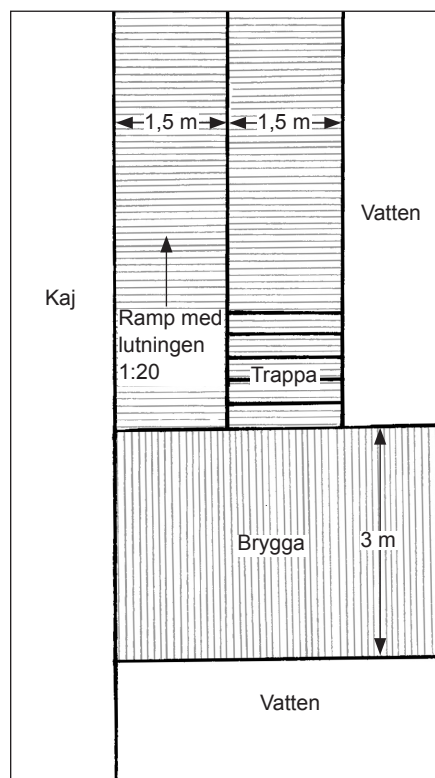
Efter diskussioner med kommunen i Landskrona kom jag fram till att den bästa platsen för en gästhamn är utmed kajen en bit bort från själva torgytan. Viktiga stråk i området är beroende av att det byggs en öppningsbar bro över kanalen. Om en gästhamn skulle ligga innanför den skulle bron behöva öppnas allt för ofta. Jag har därför valt att placera den utanför bron.

I anslutning till bron leder en trappa och en ramp med lutningen 1:20 ner till själva bryggan som ligger ungefär en meter ovanför vattenytan. En bit längre fram på bryggan mitt emot öppningen mot Stora Strandgatan ligger nästa trappa. Den är lika bred som öppningen mellan husen och kommer att fungera som sittplats varma dagar.

Med tio meters mellanrum ligger på bryggan en halv meter höga trälådor. Dessa kan fungera som sitttor eller klivsteg för smidiga om man vill ta sig upp på stenkajen.

Figur 92. Snitt över bryggan och kajen.

Figur 93. Plan över del av bryggan och bron.

Var bryggan kommer att sluta är något som måste diskuteras av de som ska bygga och sköta gästhamnen. Det som påverkar beslutet är att en gästhamn måste ligga skyddat från höga vågor och vattenströmmar och sådant kan jag inte uttala mig om i det här specifika fallet.

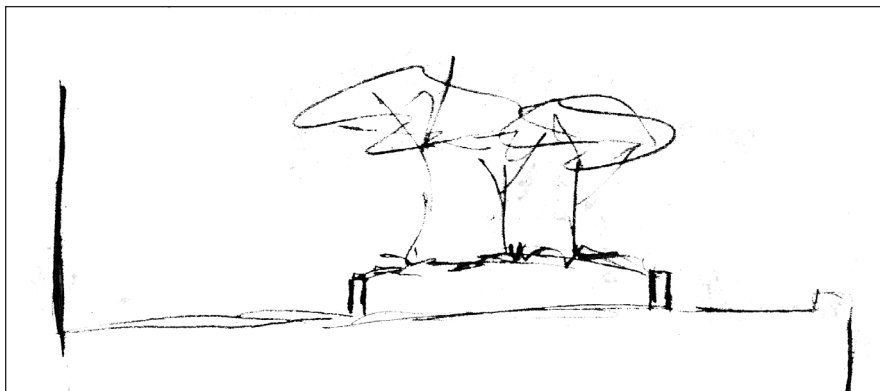
Eftersom gästhamnen ligger utanför mitt egentliga arbetsområde har det inte funnits tid till att utveckla detta område fullt ut. Jag skulle till exempel vilja arbeta mer med själva kajen innanför bryggan som jag lämnat ganska tom.

Planteringen

När jag skissade över hur människor rör sig på platsen (se figur 95) upptäckte jag att jag ville ha något på platsen för planteringen som man kan röra sig kring. Det ska vara en form som är följsam och inte är i vägen. Det ska också vara något som man kan slå sig ned vid för att titta på folk eller för att blicka ut över parken på andra sidan kanalen.

Någonstans på torget ville jag även ha en plantering med växter av karg karaktär som kan förstärka det havsnära läget (se figur 94).

Dessa tankar resulterade i nedanstående förslag som innebär en integrerad plantering och sittplats samt en ren betongyta där regnvatten kan samlas och som säkert kan locka en och annan skateboardåkare.

Figur 94. Skiss över planteringen.

Figur 95. Skiss över rörelse på Östra torget.

Växterna står ganska glest planterade. Mellan dem ligger det ljus sand och grus. Växtbädden är mycket väl-dränerad.

Tanken är att dessa växter efterhand ska hoppa runt lite i planteringen i takt med att de sprider sig. Det gäller bara att hålla undan ogräs som inte hör hemma där.

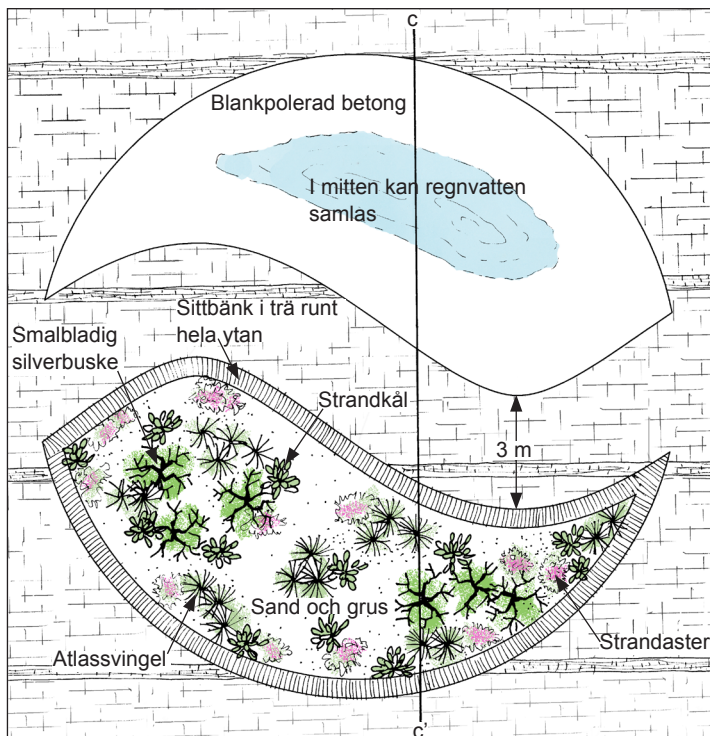
På kanten runt hela planteringen ligger det trä som är skönt att sitta på. Höjden på båda formerna är 0,5 meter.

Betongelementet som speglar formen på planteringen är svagt skålat så att regnvatten kan samlas där. En halv meter bred yta runt hela formen är plan innan den börjar skålas. Det finns inget avlopp eftersom den är väldigt grund. Varma sommardagar torkar vattnet upp. Betongen är blankpolerad.

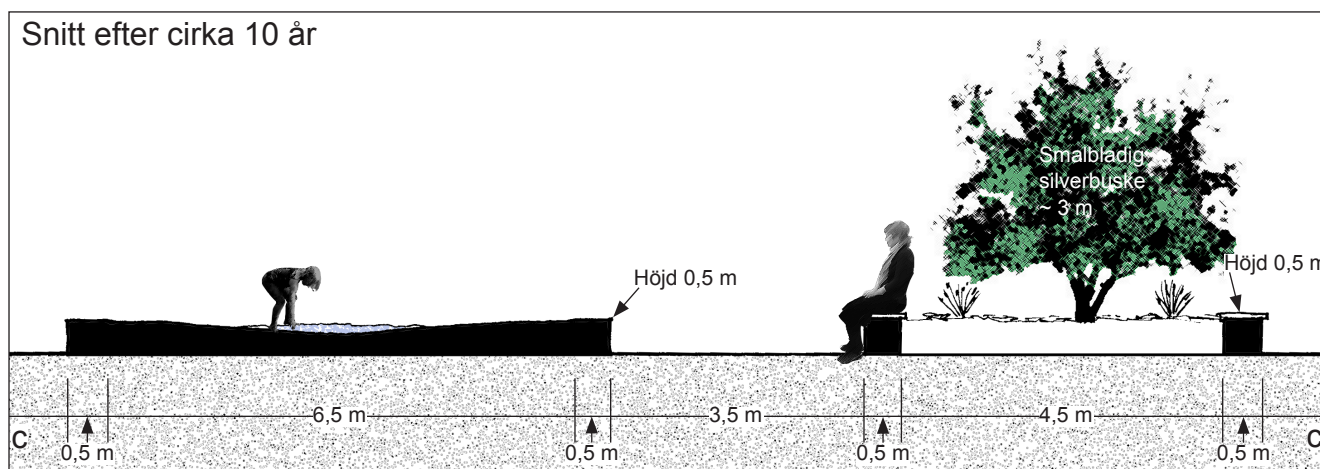
Arterna som jag har valt är väl anpassade för en utsatt plats som denna. Klimatförutsättningarna är soligt, stark vind, torra och salt.

Arterna är följande:

- Smalbladig silverbuske, *Elaeagnus angustifolia*.
En flerstammig buske med smala lansettlika silverfärgade blad. Skjuter ej rotskott. Höjd 4-8 meter.
- Atlassvingel, *Festuca mairei*.
Ett tuvbildande tåligt gräs. Smalt grågrönt bladverk i smala vippor.
- Strandkål, *Crambe maritima*.
Stora, kålartade, blådagliga och krusiga blad. Vita blommor i stora samlingar i juni-juli.
- Strandaster, *Tripolium vulgare*.
Växer i små tuvor. Stjälken är rödaktig och bladen är köttiga och kala.
Blommar i rosa juli-september.

Figur 96. Plan över planteringen

Figur 97. Snitt över plantering och betongelement.

Tryckta källor

Abarkan, Abdellah, 2000, Typo-morfologi - Metoden och dess tillämpning på bebyggelsemönster, *Nordisk arkitekturforskning*, Volym 13, Nr 1-2, sid. 57-64.

Andersson, Thorbjörn & Hillinge, Pege, 2001, Daniaparken, Malmö, *Arkitektur*, Nummer 8, sid. 12-15.

Cullen, Gordon, 1971, *The Concise Townscape*, Oxford.

Gehl, Jan, Gemzøe, Lars, 2000, *New city spaces*, The Danish Architectural Press, Köpenhamn.

Holmqvist, Bengt, 1995, *Antikvarisk plan för "Nya Staden"*, Landskrona.

Kjellin, Maria, 1996, *Norr Mälarstrand - från industriområde till paradgata*, Konstvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet.

Krier, Rob, 1979, *Urban Space*, Rizzoli, New York.

Moughtin, Cliff, 1992, *Urban design: street and square*, Butterworth Architecture, Oxford.

Persson, Agneta, 2002, Malmö moves closer to the sea, *Topos*, Nr 41, sid. 26-33.

Pålstam, Ylva, Schibbye, Bengt, 2001, *Landskap i fokus, utvärdering av metoder för landskapsanalys*, Riksantikvarieämbetet, Stockholm.

Thiis - Evensen, Thomas, 1994, *Byens uttrykksformer - en metode for estetisk byforming*, Universitetsforlaget, Oslo.

Webb, Michael, 1990, *The city square*, Thames and Hudson, London.

Wolodarski, Alexander, 2001, Raoul Wallenbergs torg, Stockholm, *Arkitektur*, Nummer 8, sid. 18-22.

Zucker, Paul, 1959, *Town and square*, Columbia University Press, New York.

Figur

- 2: Del av Besökskartan 2006, Landskrona och Ven
12-17: Holmqvist, 1995, sid. 67-68
20: Foto: Vibeke Mathiesen
www.liu.se/polopoly_fs/1.267!/4Skvallertorget.jpg, 2007-01-19
21: Ur: Thiis - Evensen, 1994, sid. 72
22: Ur: Thiis - Evensen, 1994, sid. 73
23: Ur: Thiis - Evensen, 1994, sid. 72
24: Ur: Thiis - Evensen, 1994, sid. 73
25-28: Ur: Thiis - Evensen, 1994, sid. 131
29-33: Ur: Thiis - Evensen, 1994, sid. 139
34-36: Ur: Thiis - Evensen, 1994, sid. 154
37: Foto: Cecilia Lundgren, 1999
83: Ur: Gehl och Gemzøe, 2000, sid. 99

Alla övriga fotografier och illustrationer: Marie Edling

I de fall jag använder fotografier eller figurer som någon annan har gjort har jag erhållit deras tillstånd att använda de i mitt examensarbete.